

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Fredrik Gunnard

Den aktiebolagsrättsliga
separationsprincipen i ett komparativt
perspektiv

Examensarbete
30 högskolepoäng

Handledare
Docent Niklas Arvidsson

Associationsrätt / komparativ rätt

Vårterminen 2012

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte	7
1.3 Problemformuleringar	7
1.4 Avgränsningar	7
1.5 Disposition	8
1.6 Metod och material	8
2 ALLMÄNT OM AKTIEÄGARAVTAL	10
2.1 Varför aktieägaravtal?	10
2.2 Allmänt om aktieägaravtal i Danmark, Norge och Tyskland	11
3 RÄTTSLÄGET I SVERIGE	13
3.1 Aktieägaravtalets verkningar	13
3.1.1 Historisk utveckling	13
3.1.2 Varför saknar aktieägaravtal aktiebolagsrättsliga verkningar om lagstöd saknas?	15
3.2 Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen	16
3.2.1 Allmänt om begreppet	16
3.2.2 Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipens tillämpningsomfång	17
3.2.2.1 Doktrin	17
3.2.2.2 NJA 2011 s. 429	18
3.2.2.3 Kritik av NJA 2011 s. 429	19
3.2.3 Rättsläget efter NJA 2011 s. 429	21
3.3 "Avtalsgenombrott"	22
3.4 Samtliga aktieägares samtycke	24
3.4.1.1 Allmänt	24
3.4.1.2 SAS-principen och bolagsstämmobeslut	24

3.4.1.3	Aktieägaravtal som bolagsstämmobeslut	25
3.5	Bolaget som part till aktieägaravtalet	26
3.6	Den avtalsrättsliga separationsprincipen	27
4	DANSK RÄTT	29
4.1	Allmänt om bolagsformerna i Danmark	29
4.2	Rättsläget innan lagstiftningen	29
4.3	Lagstiftning	31
4.3.1	Utredningen	31
4.3.2	§ 5 <i>selskabsloven</i>	32
4.3.3	§ 82 <i>selskabsloven</i>	32
5	NORSK RÄTT	35
5.1	Allmänt om bolagsformerna i Norge	35
5.2	Lagstiftning	35
5.3	Rättspraxis och doktrin	35
6	TYSK RÄTT	37
6.1	Allmänt om bolagsformerna i Tyskland	37
6.2	Lagstiftning	38
6.3	Rättspraxis och doktrin	38
6.3.1	Utgångspunkt – en separationsprincip	38
6.3.2	1983 och 1987 års fall	39
6.3.3	Kritik av 1983 och 1987 års fall	40
6.3.3.1	Allmänt	40
6.3.3.2	Klandergrund enligt lag	40
6.3.3.3	Avtalsgenombrott	41
6.3.4	Senare rättspraxis	42
6.3.5	Hur bör rättsläget i Tyskland uppfattas idag?	44
7	ANALYS	45
7.1	Allmänna slutsatser av den jämförande studien	45
7.1.1	Utgångspunkt – en bolagsrättslig separationsprincip	45
7.1.2	Utmärkande skillnader i de jämförda rättsordningarna	45
7.2	Hur bör den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen förstås?	46
7.3	Bör den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen upprätthållas?	48
7.3.1	Fördelar med en nyordning	48
7.3.2	Nackdelar med en nyordning	49
7.3.3	Behov av en ny bolagsform i Sverige?	50

7.4	Kodifiering av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen?	51
7.4.1	Fördelar med lagstiftning	51
7.4.2	Nackdelar med lagstiftning	51
7.4.3	Utformning av en eventuell kodifiering	52
7.5	Sammanfattande slutsatser	53
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	54
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	59

Summary

Shareholders' agreements are commonly used in Swedish, Danish, Norwegian and German limited companies. In short, such agreements can be seen as an instrument to ensure the shareholders' interests when these interests are not considered to be sufficiently protected by company law or by the articles of association.

In Sweden, a difference is made between the legal effects of a shareholders' agreement in company law and in contract law. Whereas the shareholders agreement creates contractual obligations for the parties involved, explicit legal support in statutory law is necessary in order for a shareholders' agreement to also have company law effects. This is referred to as the *separation principle* and is established by law. However, the scope of the principle has been disputed. Some interpret the principle as covering everything dealt with by the Swedish Companies Act (2005:551) while others claim that it only covers a company's internal legal relations.

The purpose with this thesis is to examine the *de lege lata* and *de lege ferenda* aspects of the separation principle in Swedish law, through a comparison with Danish, Norwegian and German law. Are there reasons for Swedish law to take a more liberal position and allow for shareholders' agreements to have effect also in company law? If not, is a codification of the separation principle preferable?

The fundamental idea of separation between company law and contract law is also established in Danish, Norwegian and German law. However, some differences from Swedish law can be found. Danish law used to be characterised by a liberal position where shareholders' agreements under certain circumstances were considered to have legal effect in company law. This position changed after the codification of a separation principle in the Danish Companies Act (470 of 12/06/2009). In German law the legal effects of a shareholders' agreement are uncertain. Despite the existence of a general separation principle in German law, the *Bundesgerichtshof* held shareholders' agreements to have legal effect in company law in two rulings.

Swedish law permits no exceptions of the separation principle. However, some scholars have argued that shareholders' agreements should have legal effect in company law under certain circumstances. Even though such a change could be justified on practical grounds, it could also create uncertainty for the understanding of the law.

Even though the separation principle is already established by Swedish law, which provides an argument against codifying the principle, this paper will argue that there are strong reasons for a legal definition of the scope of the separation principle.

Sammanfattning

Aktieägaravtal är vanligt förekommande i såväl svenska aktiebolag som i dess danska, norska och tyska motsvarigheter. Avtalen kan grovt förenklat sägas tjäna som ett instrument för att säkerställa aktieägarnas intressen när dessa inte anses tillräckligt tillgodosedda genom lag eller bolagsordning.

Inom svensk aktiebolagsrätt brukar man skilja mellan ett aktieägaravtals obligationsrättsliga rättsverkningar och dess rättsverkningar i förhållande till bolaget. Avtalet anses binda parterna obligationsrättsligt men sakna verkan i förhållande till bolaget om lagstöd saknas. Detta brukar benämnas den *aktiebolagsrättsliga separationsprincipen* och får anses utgöra gällande rätt. Hur principens tillämpningsomfång bör avgränsas råder det större oenighet om. Enligt ett synsätt inom rättsvetenskapen omfattar principen endast avtal vilka reglerar ett aktiebolags inre rättsförhållanden medan ett annat förordar att principen omfattar allt som är reglerat i aktiebolagslagen (2005:551).

Syftet med denna uppsats är att, mot bakgrund av en jämförelse med dansk, norsk och tysk rätt, redogöra för *de lege lata* och *de lege ferenda* aspekter som den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen ger upphov till. Finns det skäl för en mer liberal nyordning? Om inte, bör i sådana fall den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen kodifieras i svensk rätt?

Grundtanken om en skiljelinje mellan obligationsrätt och aktiebolagsrätt återfinns även inom dansk, norsk och tysk rätt. Dock märks vissa skillnader i förhållande till den svenska rätten. Dansk rätt karaktäriserades tidigare av ett liberalt förhållningssätt där ägaravtal under vissa omständigheter ansågs medföra rättsverkningar i förhållande till bolaget. Detta synsätt har dock kommit att förändras sedan kodifieringen av en separationsprincip i *Lov om aktie- og anpartsselskaber* (470 af 12/6 2009). Rättsläget i Tyskland präglas sedan en tid tillbaka av en viss osäkerhet kring vilka rättsverkningar som ett ägaravtal ska anses medföra. I två fall har *Bundesgerichtshof* tillerkänt ägaravtal verkningar i förhållande till bolaget trots den förhärskande uppfattningen att sådana avtal endast binder parterna.

Den svenska rätten erkänner inga undantag från separationsprincipen. Dock har det på vissa håll argumenterats för en nyordning där aktieägaravtalet under vissa omständigheter bör kunna tillerkännas verkan i förhållande till bolaget. En sådan nyordning kan anses motiverad på praktiska grunder men riskerar att skapa oklarhet i hur rättsläget bör förstås.

Mot en kodifiering av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen talar att den redan utgör en given grund i svensk aktiebolagsrätt. Detta till trots finns det i mina ögon starka skäl som talar för en legaldefinition av vad som avses med ”aktiebolagsrättsliga verkningar”.

Förord

Med anledning av denna uppsats vill jag passa på att rikta ett tack till de personer som bidragit till dess tillkomst. *Docent Niklas Arvidsson* för föredömlig handledning och inspiration. *Professor Heribert Hirte* vid Universität Hamburg för vägledning och intressanta synpunkter rörande den tyska rätten.

Därutöver vill jag tacka Josefin, mamma, pappa och Katarina för uppmuntran och stöd under studierna.

Lund i maj 2012

Fredrik Gunnard

Förkortningar

A/S	Aktieselskab
ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
AG	Aktiengesellschaft
AktG	Aktiengesetz
ApS	Anpartsselskab
AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
Bet.	Betænkning
BGH	Bundesgerichtshof
DKK	Danska kronor
DStR	Deutsches Steuerrecht
GmbH	Gesellschaft mit beschränkter Haftung
GmbHG	Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung
HD	Högsta Domstolen
JT	Juridisk Tidskrift
Kap.	Kapitel
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
NJW	Neue Juristische Wochenschrift
NOK	Norska kronor
NTS	Nordisk Tidsskrift for Selskabsret
OLG	Oberlandesgericht

Prop.	Proposition
RG	Reichsgericht
RGZ	Reichsgerichts in Zivilsachen
SAS	Samtlige aktieägares samtycke
Selskabsloven	Lov om aktie- og anpartsselskaber
SvJT	Svensk Juristtidning
UfR	Ugeskrift for Retsvæsen
ÅRL	Årsredovisningslag (1995:1554)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I många svenska, företrädesvis privata, aktiebolag används aktieägaravtal som ett komplement till aktiebolagslagens och bolagsordningens regler. Anledningarna till varför man väljer att ingå aktieägaravtal varierar, men generellt kan aktieägaravtalet sägas syfta till att ge aktieägarna bättre kontroll över bolaget, till exempel i form av besluts- eller överlåtelsebindningar.¹

Vilken verkan har då dessa avtal? En aktiebolagsrättslig utgångspunkt är att avtal mellan aktieägare i frånvaro av lagstöd aldrig får aktiebolagsrättsliga verkningar.² Denna grundsats har på senare tid kommit att benämnas den *aktiebolagsrättsliga separationsprincipen*. Uppfattningen att aktieägaravtal saknar verkan i förhållande till bolaget har länge varit etablerad inom svensk rätt. På senare tid har dock principen blivit föremål för diskussion i olika sammanhang. HD avgjorde nyligen ett mål där frågan hur dess tillämpningsomfång bör avgränsas var uppe till prövning. Utgången av detta mål, vilken kommer att behandlas i uppsatsen, var inte helt okontroversiell och har vållat viss debatt.

Därutöver har frågan huruvida det finns skäl att införa en nyordning, där aktieägaravtal under vissa omständigheter medför rättsverkningar i förhållande till bolaget, varit uppe till diskussion.

För att bredda perspektivet på de frågor som uppstår i samband med en studie av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen har blicken i denna uppsats vänts mot dansk, norsk och tysk bolagsrätt vilka samtliga är nära besläktade med den svenska rätten.³ I de jämförda rättsordningarna återfinns samma grundtanke om en tydlig skiljelinje mellan avtalsrättsliga och bolagsrättsliga verkningar av aktieägaravtal, men rättsläget i jurisdiktionerna har under senare tid varit föremål för utveckling i olika riktningar. I den danska bolagsrätten, vilken tidigare intog en väldigt liberal inställning till att aktieägaravtal kunde medföra aktiebolagsrättsliga verkningar, återfinns nu en kodifiering av separationsprincipen medan rättsläget i Tyskland, där den tidigare förhärskande uppfattningen var att separationsprincipen strikt skulle upprätthållas, numera får anses relativt osäkert. Frågan blir om det utifrån en jämförelse av rättsordningarna går att dra några slutsatser huruvida den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen bör kodifieras även i svensk rätt eller om det tvärtom finns skäl som talar för en nyordning där den tidigare

¹ Arvidsson (2010 A) s. 13.

² Se bl.a. NJA 2011 s. 429.

³ Roos (1969) s. 342.

skarpa gränsen mellan avtalsrättsligt och aktiebolagsrättsligt till viss del suddas ut?

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att lämna en utförlig redogörelse för konstruktionen av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen inom svensk rätt samt att belysa *de lege lata* och *de lege ferenda* aspekter som principen ger upphov till mot bakgrund av en jämförelse med dansk, norsk och tysk rätt. Jämförelsen med nämnda rättsordningar är ämnad att bredda läsarens perspektiv för ämnet och att belysa tänkbara konsekvenser som förändringar av den svenska rätten skulle kunna innebära. Den analytiska delen syftar framförallt till att undersöka huruvida den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen bör upprätthållas i sin nuvarande utformning, huruvida en kodifiering av principen är önskvärd, eller om en mer liberal nyordning är att föredra.

1.3 Problemformuleringar

De problemformuleringar som uppsatsens första del fokuserar på är hur den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen har vuxit fram i svensk rätt, hur dess tillämpningsomfång bör bestämmas och om det i svensk rätt finns situationer där ett aktieägaravtal medför rättsverkningar i förhållande till bolaget.

Efter en belysning av rättsläget i dansk, norsk och tysk bolagsrätt är den huvudsakliga frågeställningen i uppsatsens andra del hur separationsprincipens ”vara och böra” ska bestämmas. Finns det skäl för en mer liberal nyordning i svensk bolagsrätt, där aktieägaravtal kan få rättsverkningar i förhållande till bolaget, eller bör principen kodifieras?

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen förutsätter att läsaren besitter goda kunskaper i svensk aktiebolagsrätt och grundläggande kunskaper om aktieägaravtal i svenska aktiebolag. Någon längre redogörelse för de olika typerna av aktieägaravtal kommer därför inte att ges.

Vissa till den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen närliggande områden såsom aktieägarnas samtyckesbehörighet och den avtalsrättsliga separationsprincipen kommer kort att behandlas i syfte att öka läsarens förståelse för ämnet. Däremot har vissa nära angränsande processrättsliga frågor, som till exempel fastställelse- och fullgörelsetalan kring aktieägaravtal, lämnats utanför framställningen då dessa får anses ligga utanför syftet med uppsatsen.

Valet att i uppsatsen behandla svensk, dansk, norsk och tysk rätt grundas på att dessa rättsordningar traditionellt sett har influerat varandra på bolagsrättens område och att de i fråga om aktieägaravtals verkningar delar samma grundtanke om en separationsprincip. Detta medför att jämförelser låter sig göras utifrån samma frågeställningar. Resultatet av studien hade sannolikt blivit ett annat om jämförelsen inbegripit en rättsordning som till exempel Delaware där någon separationsprincip över huvud inte existerar.⁴

1.5 Disposition

Uppsatsen är uppdelad i sju tydligt avgränsade kapitel med underrubriker. I kapitel två (2) återfinns en kort introduktion till aktieägaravtalet, därefter följer under kapitel tre (3) en utförlig redogörelse av rättsverkningarna av aktieägaravtal i svenska aktiebolag. Kapitel fyra (4) behandlar den danska rätten, kapitel fem (5) den norska rätten och kapitel sex (6) den tyska. I kapitel (7) följer sedan en analys av gällande rätt i de jämförda rättsordningarna samt möjliga utvecklingsmöjligheter av den svenska rätten.

I syfte att undvika felaktiga översättningar följer invid vissa begrepp även dess lydelse på originalspråk.

1.6 Metod och material

Uppsatsen kan sägas följa två parallella metoder.

Till största del bygger uppsatsen på traditionell rättsdogmatisk metod där rättskällorna studeras enligt den hierarki som detta innebär. Med rättskällor förstås i denna uppsats även på området relevant doktrin. Med hänsyn till att aktieägaravtal, och dess verkningar i förhållande till bolaget, inte i någon större utsträckning har behandlats i lagtext, förarbeten eller rättspraxis utgör doktrin en stor del av materialet på området.

Jämförelsen av dansk, norsk och tysk rätt kan inte sägas uppfylla de högt ställda krav avseende systematik och konsekvens som ställs på en komparativ studie i dess rätta bemärkelse. Studien av de främmande rättsordningarna bör snarare benämnas som en jämförande studie. Jämförelsen syftar till att konstatera gällande rätt i respektive rättsordning för att sedan belysa strukturella likheter och skillnader.

För redogörelsen av den svenska rätten har framför allt relevant doktrin på området använts. Denna utgörs av läroböcker, handböcker, avhandlingar och tidsskriftsartiklar. Innan tillkomsten av Niklas Arvidssons doktorsavhandling *Aktieägaravtal- Särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar* rådde en viss begreppsdiskrepans (ibland även

⁴ Se bl.a. Roos (1971) s. 186.

avsaknad av begrepp) på området. De begrepp som Arvidsson använder sig av ligger till stor del till grund för begreppsvalet i denna uppsats.

För redogörelsen av den danska rätten har framförallt förarbeten till nuvarande lagstiftning samt nyare doktrin på området använts. För redogörelsen av tidigare rättsläge i dansk rätt har framförallt litteratur av Gomard och Werlauff använts.

Bland källorna som använts vid presentationen av rättsläget i Norge märks framförallt Lowzow & Reed, *Aksjonæravtaler* samt Andenaes, *Tre foredrag om aksjonæravtaler*.

Vid sammanställningen av den tyska rätten har jag utgått från standardkommentarer, läroböcker samt för området relevant rättspraxis från BGH för att ge en övergripande bild av rättsläget. I den därpå följande diskussionen om konsekvenser av det tyska synsättet presenteras några av de vanligast citerade artiklarna samt ett underrättsavgörande. Med hänsyn till uppsatsens karaktär och omfattning har vissa avgränsningar avseende det tyska materialet varit tvungna att vidtas.

Som notapparat tillämpas Oxfordmetoden.

2 Allmänt om aktieägaravtal

2.1 Varför aktieägaravtal?

I många av de drygt 400 000 registrerade aktiebolagen i Sverige förekommer aktieägaravtal.⁵ Aktieägaravtal återfinns i såväl noterade som onoterade aktiebolag även om det stora flertalet återfinns i de privata aktiebolagen.⁶ Genom aktieägaravtal kan samtliga eller vissa aktieägare i ett aktiebolag reglera utövandet av sina förvaltningsmässiga och/eller ekonomiska befogenheter samt rätten att disponera över aktierna i bolaget.⁷ Ett aktieägaravtal kan alltså fylla flera olika funktioner men tjänar i de flesta fall som ett maktspridande respektive ett maktkoncentrerande instrument mellan aktieägarna.⁸ Exempel på frågor som vanligen regleras genom aktieägaravtal är att kvarvarande aktieägare ges möjlighet att förvärva en utträdande aktieägars aktier innan utomstående, överenskommelser mellan aktieägare att rösta på visst sätt i vissa frågor, eller att tillförsäkra en aktieägare större inflytande än vad denne har genom sitt innehav.⁹

Att ett aktieägaravtal kan fylla en maktspridande eller maktkoncentrerande funktion besvarar dock inte frågan *varför* aktieägare väljer att ingå aktieägaravtal.¹⁰ Att ge ett entydigt svar på den frågan får anses nästintill omöjligt då syftena med avtalen kan skilja sig väsentligt åt i olika bolag.¹¹ En gemensam nämnare för de flesta aktieägaravtal är dock att bestämmelserna i avtalen i de flesta fall avviker från de bestämmelser som följer av aktiebolagsrättsliga normer.¹² Aktieägarna uppfattar uppenbarligen inte alltid de aktiebolagsrättsliga normerna och bolagsordningsfriheten som tillräckliga ifråga om att tillförsäkra aktieägarna det aktiebolagsrättsliga ägarskydd som tillkommer dem på grund av sitt aktieinnehav i bolaget och vill därför förstärka detta genom aktieägaravtal.¹³

Bolagsordningen kan sägas utgöra en plattform ägnad att reglera bolagsförhållanden på ett, för bolaget, skraddarsytt sätt.¹⁴ Detta till trots finns det en tendens i svenska aktiebolag att utforma bolagsordningen på ett neutralt sätt och innehållet i bolagsordningen i de flesta bolag skiljer sig inte nämnvärt åt.¹⁵ Anledningen till detta är att vissa frågor inte kan eller bör

⁵ Statistik hämtad från www.bolagsverket.se, 2012-02-02.

⁶ Cronqvist & Nilsson (2003) s. 703.

⁷ Kansmark & Roos (1994) s. 15.

⁸ Roos (1969) s. 37 ff. och s. 49 ff.

⁹ Se bl.a. Ramberg (2011) s. 15 f.

¹⁰ Arvidsson (2010 A) s. 76.

¹¹ A.a. s.74.

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ramberg (2011) s. 15.

¹⁵ Kansmark & Roos (1994) s. 16.

regleras i bolagsordningen.¹⁶ Genom aktieägaravtal ges aktieägarna möjlighet att på ett mer flexibelt och individuellt sätt reglera hur bolaget ska styras i och med den avtalsfrihet som gäller för aktieägaravtalet.¹⁷

Det är dock vanligt förekommande att aktieägare i ett aktieägaravtal väljer att reglera sådant som likväl hade kunnat regleras genom bolagsordningen. Detta trots att det i många fall inte finns några hinder mot att bestämmelsen kan vara lika detaljerad och utförligt utformad i bolagsordningen som i ett aktieägaravtal.¹⁸ Anledningarna till varför man väljer att ta in vissa bestämmelser i aktieägaravtal *istället* för i bolagsordningen kan tänkas bero på att aktieägaravtal, till skillnad från bolagsordningen, inte är offentliga, eller att aktieägarna ingår ett aktieägaravtal innan bolaget har bildats i syfte att reglera bolagets bildande, kapitalförhållanden, bolagsordning och liknande.¹⁹

Vilka är då nackdelarna och riskerna med att låta reglera vissa frågor i ett aktieägaravtal *istället* för i bolagsordningen? En uppenbar risk är att en fråga vilken regleras i ett aktieägaravtal samtidigt kan vara föremål för reglering i bolagsordningen. Detta kan då leda till olägenheten att en fråga regleras på olika sätt i bolagsordningen respektive aktieägaravtalet.²⁰ Ytterligare en nackdel med att reglera en fråga i ett aktieägaravtal *istället* för i bolagsordningen är det faktum att det med säkerhet går att förutse rättsverkningarna av en bestämmelse intagen i bolagsordningen, medan osäkerheten kring ett aktieägaravtals rättsverkningar ofta är betydligt större.²¹

2.2 Allmänt om aktieägaravtal i Danmark, Norge och Tyskland

I de danska motsvarigheterna till det svenska aktiebolaget, *anpartsselskab* och *aktieselskab*, tycks det liksom i Sverige snarare vara regel än undantag att en stor del av aktieägarnas inbördes rättigheter och förpliktelser regleras i aktieägaravtal (*ejerftaler*) medan bolagsordningen bara innehåller det minimum av upplysningar och regleringar som lagen kräver.²² Frågorna som är föremål för reglering i danska aktieägaravtal är liksom i Sverige framförallt sådana som rör aktieägarnas förvaltningsmässiga och ekonomiska befogenheter.²³ När det gäller frågan *varför* aktieägare väljer att reglera vissa frågor i ett aktieägaravtal *istället* för i bolagsordningen

¹⁶ Ramberg (2011) s. 15 f.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Kansmark & Roos (1994) s. 17.

¹⁹ Ibid.

²⁰ A.a. s. 16.

²¹ A.a. s. 16 f.

²² Schaumburg-Müller & Werlauff (2010 B) s. 56.

²³ Kruhl (2011) s. 45.

tycks den förhärskande uppfattningen i Danmark vara att aktieägarna framförallt vill avvika från de majoritetsregler som annars gäller.²⁴

Även i norska aktiebolag tycks aktieägaravtal vara mycket vanligt förekommande framförallt i de mindre bolagen då regelverket i *Lov om aksjeselskaper (aksjeloven)* tycks vara mer anpassat för stora bolag än för små.²⁵ Anledningarna till varför aktieägare väljer att reglera vissa frågor i aktieägaravtal i Norge skiljer sig inte åt från de i Sverige. I doktrin lyfts som exempel fram att man vill undvika ”låsningar” i 50/50 bolag, avtalsfriheten, samt att aktieägarna vill få större insyn och inflytande i bolaget och kontroll över kretsen av aktieägare.²⁶

I Tyskland är förekomsten av aktieägaravtal (*Gesellschaftervereinbarung*) utbredd och användningsområdet kan likställas med det i Sverige.²⁷ Flexibiliteten och avsaknaden av formkrav för aktieägaravtal utgör viktiga grunder till varför man väljer att reglera frågor i ett aktieägaravtal trots att det hade varit möjligt att ta in regleringen i bolagsordningen.²⁸ I och med att ändringar av bolagsordningen i Tyskland inte bara behöver registreras i *Handelsregister* utan även måste certifieras av en notarie kan det antas att detta utgör ett starkt praktiskt skäl till varför man väljer att träffa vissa överenskommelser i form av aktieägaravtal.²⁹

²⁴ Schaumburg-Müller & Werlauff (2010 B) s. 57.

²⁵ Lowzow m. fl. (1993) s. 15, 24.

²⁶ A.a. s. 24 f.

²⁷ Se bl.a. Ulmer (1987) s. 1851 och Trölitzsch (2012) i Beck'scher OK, Rn 1-3.

²⁸ Wicke (2006) s. 1137.

²⁹ Se bl.a. Trölitzsch (2012) i Beck'scher OK, Rn. 1- 27.

3 Rättsläget i Sverige

3.1 Aktieägaravtalets verkningar

3.1.1 Historisk utveckling

Med den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen förstås att aktieägaravtal inte kan medföra aktiebolagsrättsliga verkningar i avsaknad av lagstöd.³⁰ De obligationsrättsliga verkningarna av ett aktieägaravtal anses vara separerade från de aktiebolagsrättsliga verkningarna.³¹ Något uttryckligt lagstöd för principen inom svensk rätt finns ej vilket innebär att stöd för uppfattningen istället får sökas i övriga rättskällor och doktrin. I detta avsnitt kommer att redogöras för hur tanken om en aktiebolagsrättslig separationsprincip har vuxit fram inom svensk rätt.

Redan 1872 kan Hagströmer sägas ha uttryckt sitt stöd för uppfattningen att ett aktieägaravtal inte är bindande i förhållande till aktiebolaget. Hagströmer anför att aktieägarna kan yrka på en nullitetsförklaring av bolagsstämmans och styrelsens beslut *”hvilka icke lagligen tillkommit eller falla utom deras befogenhet”*.³² Med denna formulering kan det uppfattas att Hagströmer utesluter att aktieägarna kan yrka på nullitetsförklaring av ett stämmobeslut på grund av att det strider mot ett aktieägaravtal då ett sådant beslut varken strider mot lag eller ligger utanför bolagsstämmans befogenhet.³³

Bland övriga förespråkare för det ovan presenterade synsättet märks bland annat Nial som redan tidigt framförde åsikten att lagstöd saknades för att klandra ett stämmobeslut på grund av att det fattats i strid med ett aktieägaravtal. Nial menade att § 95 i 1910 års aktiebolagslag snarare gav stöd åt uppfattningen att ett aktieägaravtal inte var bindande för bolaget utan endast parterna emellan. Enligt lagrummet kunde ett bolagsstämmobeslut endast klandras på grund av att beslutet *”icke tillkommit i behörig ordning eller eljest strider mot denna lag eller bolagsordningen”*. Enligt Nial innebar stadgandet *”eller eljest strider”* att en klandertalan av ett stämmobeslut måste grunda sig på en överträdelse av en föreskrift som återfanns antingen i aktiebolagslagen eller i bolagsordningen. Ett beslut i strid med ett aktieägaravtal kunde, enligt Nial, således inte läggas till grund för en klandertalan.³⁴

³⁰ Se NJA 2011 s. 429.

³¹ Se bl.a. Nial (1935) s. 10 ff., Roos (1969) s. 332 ff. och Ramberg (2011) s. 32 ff.

³² Hagströmer (1872) s. 198 f.

³³ Se bl.a. Roos (1969) s. 336.

³⁴ Nial (1935) s. 10 f.

Roos ansluter sig till Nials uppfattning och slår fast att ”svensk aktiebolagsrätt icke medger någon klandermöjlighet vid brott mot röstbindningsavtal”.³⁵

Nial och Roos hämtade framförallt stöd för sina uppfattningar i svensk och utländsk doktrin på området då stöd för uppfattningen i förarbeten och rättspraxis länge saknades. Visserligen hade frågan om aktieägaravtals bolagsrättsliga verkningar behandlats i rättsfallet SvJT 1929 rf s. 53 där hovrätten ansåg ett aktieägaravtal vara bindande även i förhållande till bolaget, men avgörandet kritiserades redan tidigt för att inte ge uttryck åt gällande rätt.³⁶

I rättsfallet hade majoritetsaktieägaren, och ensam styrelseledamot, B, i ett bolag ställt sina aktier i bolaget som säkerhet för ett icke betalt lån i bolaget samt överenskommit med övriga aktieägare att han inte skulle utöva sin rösträtt för dessa aktier. När B sedermera gick i konkurs utlyste dennes konkursförvaltare en extra bolagsstämma på vilken han entledigade B från styrelsen och ersatte honom med sig själv. Beslutet klandrades av övriga aktieägare då de ansåg det strida mot den med B ingångna överenskommelsen. Beslutet upphävdes av HovR:n med motiveringen att beslutet stred mot det ingångna aktieägaravtalet.

Idag finns stöd för uppfattningen att aktieägaravtal saknar verkan i förhållande till bolaget i förarbetena till ABL. Lagrådet har i ett yttrande rörande 4 kap. 7 § ABL framhållit att aktieägaravtal ”anses i princip vara giltiga mellan parterna men de anses inte kunna åberopas mot bolaget”.³⁷ Stöd för nyssnämnda uppfattning går även att finna i rättspraxis på området. I NJA 1972 s. 29 konstaterade HD att ett aktieägaravtal i strid med det så kallade splittringsförbudet, inte hade några verkningar gentemot bolaget men att det likväl kunde ha det mellan avtalsparterna inbördes. Principen har därefter uttryckligen fastslagits genom HD:s avgörande NJA 2011 s. 429.

Slutligen kan under detta avsnitt alltså konstateras att uppfattningen, att ett aktieägaravtal inte är bindande för bolaget utan endast mellan parterna, får anses vara allmänt vedertagen inom svensk bolagsrätt i och med det starka stödet i förarbeten, praxis och doktrin. Hur principen motiveras, hur dess tillämpningsomfång skall bestämmas och huruvida undantag från principen är möjliga råder det dock större oenighet om. Dessa frågor kommer att behandlas under kommande avsnitt.

³⁵ Roos (1969) s. 336 f.

³⁶ Se bl.a. Nial (1935) s. 11, Roos (1969) s. 340 och Arvidsson (2010 A) s. 278.

³⁷ Prop. 2004/05:85 s. 1397.

3.1.2 Varför saknar aktieägaravtal aktiebolagsrättsliga verkningar om lagstöd saknas?

I det ringa stöd för den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen som återfinns i lagförarbeten och i rättspraxis på området lämnas inte någon utförligare förklaring till varför principen bör upprätthållas. Argumenten får istället hämtas ur doktrin på området.

Nial lyfter fram både praktiska och principiella aspekter till stöd för att röstbindningsavtal inte bör tillerkännas några bolagsrättsliga verkningar. En praktisk aspekt är att det många gånger skulle vara svårt att innan stämman behöva tolka alla avtal som skulle kunna tänkas inverka på stämmobesluten, särskilt som dessa avtal många gånger är hemliga. På det principiella planet ser Nial potentiella konflikter uppstå då avtalen inte alltid föreskriver att parterna ska rösta på det sätt som bäst gynnar bolaget. Dessutom anför han att röstnings- och majoritetsregler skulle riskera att urvattnas för det fall man tillerkände aktieägaravtal verkan i förhållande till bolaget. Om man skulle tillerkänna aktieägaravtal bolagsrättslig verkan skulle det enligt Nial finnas en risk att aktieägare skulle komma att antedatera aktieägaravtal för att sedan hävda att ett inom bolaget fattat beslut strider mot aktieägaravtalet.³⁸

Även Roos framför både principiella och praktiska motiv för sitt ställningstagande. På det principiella planet anser Roos att det rör sig om två olika regelnivåer som inte kan påverka varandra då ett aktieägaravtal faller utanför det bolagsrättsliga området medan klanderrätten är av uteslutande bolagsrättslig karaktär. Roos anför även under denna punkt den allmänna principen att avtal endast binder parterna och inte tredje man. Som praktiska skäl för ett upprätthållande av principen anför Roos att en sådan rättsordning ger bättre förutsättningar för stämman att fungera smidigt än om hänsyn skulle behöva tas till aktieägaravtal. Slutligen anför Roos att det skulle kunna medföra praktiska problem om bolagets ledning, oavsett försiktighetsåtgärder, inte skulle kunna förutse huruvida ett fattat beslut kommer att bestå eller ej, beroende av om det strider mot ett för ledningen okänt aktieägaravtal. Roos medger att detta problem förvisso skulle kunna avhjälpas om endast de aktieägaravtal som åberopats före omröstning tillerkändes verkan i förhållande till bolaget.³⁹

Johansson framhåller, som argument för ett upprätthållande av principen, de komplikationer det annars skulle innebära för stämman om de skulle behöva ta hänsyn till och tolka aktieägaravtal, särskilt som dessa ibland kan vara otydligt utformade.⁴⁰

³⁸ Nial (1935) s. 11 f.

³⁹ Roos (1969) s. 343 ff.

⁴⁰ Johansson (1990) s. 500.

Stattin påpekar att aktiebolaget är en självständig person som kommit till stånd enligt vissa konstitutionella regler i lagen och i bolagsordningen. Det skulle således, enligt Stattin, innebära ett kringgående av dessa regler om man skulle tillåta att aktieägaravtal fick bolagsrättslig verkan. Stattin anser inte möjliggörandet av ett sådant kringgående vara önskvärt då vissa viktiga regler rörande bolagets konstitution är uppsatta inte bara i ägarnas intresse, utan även i samhällets och borgenärernas intresse.⁴¹

Sammanfattningsvis tycks argumenten som inom doktrin framförs som stöd till uppfattningen att aktieägaravtal endast binder parterna och saknar verkan i förhållande till aktiebolaget främst ta sin utgångspunkt i de praktiska skäl som finns för detta synsätt. Hur konstruktionen motiveras ur en principiell synpunkt tycks inte vara lika klart.⁴²

3.2 Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen

3.2.1 Allmänt om begreppet

Som ovan framgår tycks den generella uppfattningen inom svensk aktiebolagsrätt vara att ett avtal i avsaknad av lagstöd inte kan medföra aktiebolagsrättsliga verkningar. Denna slutsats har dock historiskt sett tagit sig uttryck på olika sätt inom doktrin och rättspraxis och begreppen varierar. På vissa håll uttrycks det att aktieägaravtal inte är ”bindande” för bolaget och på andra att de är ”ovidkommande” för bolaget.⁴³

I ett försök att införa ett enhetligt begrepp för denna uppfattning har Arvidsson i sin doktorsavhandling infört konstruktionen med en ”aktiebolagsrättslig separationsprincip” vilken han definierar som att ”avtal i frånvaro av lagstöd aldrig medför aktiebolagsrättsliga verkningar”.⁴⁴

Arvidssons övergripande definition av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen tycks vara generellt accepterad och används inom senare doktrin på området.⁴⁵ Även i det nedan refererade rättsfallet NJA 2011 s. 429 presenterar HD termen i enlighet med nyssnämnda definition. Som nedan kommer redogöras för kan det dock diskuteras om HD verkligen tillämpar principen i enlighet med definitionen.

⁴¹ Stattin (2004) s. 103.

⁴² Bergström & Samuelsson (2009) s. 176.

⁴³ Arvidsson (2010 B) s. 52.

⁴⁴ Arvidsson (2010 A) s. 277.

⁴⁵ Se bl.a. Ramberg (2011) s. 32.

3.2.2 Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipens tillämpningsomfång

3.2.2.1 Doktrin

Termen den ”aktiebolagsrättsliga separationsprincipen” har som ovan nämnts vuxit fram på senare tid. Tidigare talade man om att avtalen ”inte var bindande för bolaget” och att klanderrätt vid brott mot röstbindningsavtal saknades, utan att för den delen försöka definiera den bakomliggande principen som allmängiltig för alla typer av aktieägaravtal.⁴⁶ Detta medförde att en enhetlig uppfattning om hur principens tillämpningsomfång skulle avgränsas saknades. Innan separationsprincipen blivit etablerad som begrepp angavs det till exempel i en lagkommentar att det avgörande för vad som ska anses vara bindande för bolaget är om det är möjligt att föra klandertalan mot bolagsbeslutet vid brott mot aktieägaravtalet.⁴⁷ Dock ger kommentaren inte någon närmare definition kring hur det bör avgöras om beslutet är att anse som klanderbart eller ej.

Den numera allmänt vedertagna definitionen av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen innebär att aktieägaravtal inte medför aktiebolagsrättsliga verkningar om lagstöd saknas. Separationsprincipens tillämpningsomfång bör alltså, enligt denna definition, avgränsas av vad som utgör ”aktiebolagsrättsliga verkningar”.

Vad som bör förstås med begreppet har på senare tid blivit föremål för en djupgående diskussion. Arvidsson har i sin doktorsavhandling gjort ett försök att besvara frågan vad som ska anses som aktiebolagsrätt, det vill säga vad som avgör huruvida en norm är aktiebolagsrättslig eller ej. Enligt Arvidsson behöver en norm inte nödvändigtvis vara aktiebolagsrättslig enbart på den grunden att den återfinns i ABL. Avtalsrättsliga och straffrättsliga normer är, enligt Arvidsson, exempel på sådant som visserligen regleras i ABL men för den sakens skull inte bör anses vara aktiebolagsrättsliga i egentlig mening. Det avgörande för att normen ska klassificeras som aktiebolagsrättslig är istället, enligt Arvidsson, att normen har verkningar på aktiebolagets *inre rättsförhållanden*.⁴⁸ Med aktiebolagets inre rättsförhållanden avses enligt Arvidsson relationer mellan å ena sidan bolaget i egenskap av juridisk person och å andra sidan aktörer inom bolaget.⁴⁹ Med aktörer avses dels bolagets aktieägare, dels andra typer av bolagsaktörer såsom styrelseledamöter och verkställande direktör.⁵⁰

Nerep delar inte nyssnämnda synsätt utan ger istället principen den vidare räckvidden att ett aktieägaravtal inte med framgång ska kunna inskränka

⁴⁶ Se bl.a. Roos (1969) s. 343 och Nial (1934) s. 52.

⁴⁷ Nerep & Samuelsson (2009) del I s. 176.

⁴⁸ Arvidsson (2010 A) s. 116 ff.

⁴⁹ A.a. s. 117.

⁵⁰ Ibid.

rättigheter och skyldigheter som följer av ABL, bolagsordningen eller ÅRL.⁵¹ Nerep är av uppfattningen att avtal om avvikelser från obligatoriska normer i ABL, det vill säga normer som inte kan avvikas från genom regleringar i bolagsordningen, inte bör tillerkännas några rättsverkningar i förhållande till bolaget.⁵² Nerep kritiserar Arvidssons definition och hävdar att Arvidsson inte har analyserat de rättspolitiska grunderna för den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen, och att den avgränsning som Arvidsson valt att göra inte är genomförbar innan en sådan analys har gjorts.⁵³ Arvidssons definition av separationsprincipen skulle, enligt Nerep, möjliggöra kringgåenden av obligatoriska regler på ett politiskt icke önskvärt sett.⁵⁴ Arvidsson avfärdar detta antagande som felaktigt och påpekar att den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen, enligt hans definition, inte på något sätt tar ställning varken för eller emot avtal som reglerar andra rättsförhållanden än de inre.⁵⁵ Dessa frågor får, enligt Arvidsson, istället avgöras med tillämpning av andra rättsregler och principer, till exempel avtalsrättsliga, eftersom den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen över huvud inte är tillämplig på dem.⁵⁶

3.2.2.2 NJA 2011 s. 429

Sedan Arvidsson och Nerep lade fram de ovan presenterade uppfattningarna om vad som bör förstås med aktiebolagsrättsliga verkningar, har en dom från HD i vilken frågan ställs på sin spets tillkommit. I rättsfallet NJA 2011 s. 429, där man som konstaterats ovan slog fast separationsprincipens giltighet, hade HD även att ta ställning till vad som avses med att ett aktieägaravtal saknar aktiebolagsrättsliga verkningar.

Omständigheterna i fallet var följande: två bolag, A och B, hade ingått ett så kallat joint-venture-avtal rörande sina mellanhavanden i ett bolag, C, i vilket A och B ägde hälften var av aktierna. I avtalet föreskrevs att A, under vissa omständigheter, hade rätt att lösa in samtliga B:s aktier utom en. Klausulen aktualiserades och A löste in alla utom en av B:s aktier. A hävdade därefter att de även hade rätt att lösa in B:s kvarvarande aktie enligt rätten till tvångsinlösen som föreligger enligt 22 kap. ABL. B bestred att A var berättigad till tvångsinlösen av den kvarvarande aktien då A genom aktieägaravtalet avstått från rätten att påkalla ett tvångsinlösenförfarande.

HD börjar med att konstatera att man i förarbetena till nuvarande aktiebolagslag uttalat att frågor rörande aktieägaravtal är av avtalsrättslig natur och inte av aktiebolagsrättslig natur och att det således inte är lämpligt att reglera frågor rörande aktieägaravtal i ABL. HD tolkar detta uttalande som att det som regleras i ABL därmed också är av aktiebolagsrättslig

⁵¹ Nerep (2010) s. 355 f.

⁵² Nerep (2011) s. 109.

⁵³ A.a. s. 109 f.

⁵⁴ A.a. s. 109 ff.

⁵⁵ Arvidsson (2011 A) s. 56.

⁵⁶ Ibid.

natur.⁵⁷ Enligt HD bör lagstiftarens avsikt därför förstås som att bestämmelserna i ABL avgör huruvida ett aktieägaravtal kan få aktiebolagsrättsliga verkningar eller ej.⁵⁸ Med aktiebolagsrättslig verkan åsyftas enligt HD alltså frågor som regleras i ABL och därmed även rätten till tvångsinlösen enligt 22 kap. ABL. Som ytterligare stöd för denna uppfattning anför HD att ABL inte tillåter att rätten till tvångsinlösen inskränks eller tas bort genom bestämmelser i bolagsordningen. Att då tillåta att aktieägaravtal begränsar denna rätt skulle, enligt HD, förfela tvångsinlösenbestämmelsen syften. HD fastställer således att aktieägaravtalet inte påverkar A:s rätt till tvångsinlösen och att A därmed har rätt att lösa in B:s kvarvarande aktie.⁵⁹

3.2.2.3 Kritik av NJA 2011 s. 429

Det har ifrågasatts huruvida HD i NJA 2011 s. 429 egentligen besvarar frågan hur den aktiebolagsrättsliga separationsprincipens tillämpningsomfång bör avgränsas. Efter avgörandet har diskussionen om vad som avses med aktiebolagsrättsliga verkningar fortsatt och det har på vissa håll ifrågasatts huruvida HD:s avgörande över huvud kan anses vara grundat på den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen.

HD:s resonemang kring möjligheterna till avstående av tvångsinlösen tycks ligga i linje med synsättet i en av standardkommentarerna på området vilken även HD hänvisar till.⁶⁰ I kommentaren till 22 kap. 1 § ABL anges att ett förhandsavstående till rätten till tvångsinlösen har verkan mellan parterna men saknar aktiebolagsrättslig relevans och inte bör beaktas i en inlösenstvist.⁶¹ Då det inom doktrin alltså har påpekats att det inte är uteslutet att sådana avtal medför avtalsrättslig verkan kan detta anses stödja uppfattningen att separationsprincipen är tillämplig.⁶²

Enligt Arvidssons ovan presenterade synsätt kan dock inte separationsprincipen vara tillämplig i det aktuella fallet då rätten till tvångsinlösen inte är att betrakta som ett inre rättsförhållande i bolaget utan som ett direkt rättsförhållande mellan bolagets ägare. För det fall domen skulle tolkas som att HD grundar sitt ställningstagande på separationsprincipen skulle man, enligt Arvidsson, samtidigt vara tvungen att vidga dess tillämpningsområde till att omfatta samtliga rättigheter och skyldigheter som regleras i ABL. En sådan definition av aktiebolagsrättsliga verkningar skulle enligt Arvidsson medföra problem. Arvidsson påminner om att separationsprincipen är ovillkorlig i det avseendet att ett avtal i avsaknad av lagstöd aldrig kan medföra aktiebolagsrättsliga verkningar. Något utrymme för ändamålstolkningar av bestämmelser som omfattas av

⁵⁷ NJA 2011 s. 429 p. 12.

⁵⁸ A.a. p. 13.

⁵⁹ A.a. p. 14 och 15.

⁶⁰ Andersson m.fl. (2011) del II s. 22:3.

⁶¹ Ibid.

⁶² Sjöberg (2007) s. 302.

principen finns inte. För det fall man skulle låta separationsprincipen vara tillämplig på ABL i sin helhet skulle detta bland annat innebära att förhandsavståenden från rätten till inlösen enligt hembudsförbehåll, eller avtal mellan aktieägare i vilka man friskriver varandra från ”aktiebolagsrättsligt skadeståndsansvar” enligt 29 kap. ABL, inte kan medföra de åsyftade verkningarna, trots att dessa regler motiveras av helt andra ändamål än till exempel rätten till tvångsinlösen.⁶³

Arvidsson påpekar vidare att synsättet skulle innebära att det inte längre skulle vara möjligt att skilja mellan ett avtals aktiebolagsrättsliga verkningar och dess obligationsrättsliga verkningar. Det skulle nämligen inte vara logiskt godtagbart att ett avtal skulle sakna aktiebolagsrättsliga verkningar samtidigt som det medför obligationsrättsliga verkningar i samma rättsförhållande. Arvidsson tar just avtal om förhandsavstående till rätten av tvångsinlösen som exempel på ett avtal där man inte utan motsägelser kan fränkänna avtalet aktiebolagsrättsliga verkningar samtidigt som man tillerkänner det obligationsrättsliga verkningar. I ett sådant avtal är ju nämligen rättssubjekten, aktieägarna, de samma både i ”aktiebolagsrättsligt” och obligationsrättsligt hänseende. Med en sådan definition av aktiebolagsrättsliga verkningar skulle det enda logiska i ett sådant fall vara att fränkänna avtalet alla verkningar eftersom en kollision inom ramen för förhållandet mellan samma rättssubjekt annars skulle uppstå. Arvidsson framhåller att sådana kollisioner inte kan uppstå om man istället använder hans synsätt där begreppet aktiebolagsrättsliga verkningar endast omfattar bolagets inre rättsförhållanden. Rättssubjekten i det aktiebolagsrättsliga förhållandet, bolaget å ena sidan och bolagets aktörer å andra sidan, är ju nämligen inte de samma som rättssubjekten i det obligationsrättsliga förhållandet - nämligen aktieägarna. Arvidsson väljer att tolka domen som att HD använder sig av en analogisk tillämpning av separationsprincipen. HD tycks nämligen göra en sådan ändamålsbedömning av den aktuella frågan vilken en strikt tillämpning av separationsprincipen, enligt Arvidssons definition, alltså inte lämnar något utrymme för.⁶⁴

Danelius och Ericson har i en artikel gett sin syn på rättsfallet. De konstaterar att HD i sin bedömning tycks ha anlagt synsättet att det avgörande är om den i avtalet reglerade frågan är aktiebolagsrättslig till sin natur. På frågan vad som avses med aktiebolagsrättslig natur anser Danelius och Ericson att HD har givit ett pragmatiskt svar på en till synes svårbesvarad fråga när man påstår att det som regleras i ABL ska anses vara av aktiebolagsrättslig natur.⁶⁵

Vidare efterlyser Danelius och Ericson en utförligare motivering till varför HD väljer att jämställa bestämmelser intagna i en bolagsordning med de i ett aktieägaravtal i fråga om inskränkning av inlösenrätten enligt 22 kap. ABL. Författarna påpekar att aktieägaravtalet till skillnad från bolagsordningen inte har någon verkan i förhållande till andra aktieägare än de som är parter

⁶³ Arvidsson (2011 A) s. 53 f.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Danelius & Ericson s. 865.

till avtalet. Bolagsordningen däremot binder ju samtliga nuvarande och framtida aktieägare i bolaget. I linje med Arvidssons resonemang om rättighetskollisioner mellan samma rättssubjekt tar även Danelius och Ericson upp frågan hur domstolen hade ställt sig till en talan på ren avtalsrättslig grund. I och med att HD lägger särskild tonvikt på att syftena med 22 kap. ABL skulle förfelas om man tillät avvikelser från dessa i aktieägaravtal men inte i bolagsordningen kan det, enligt Danelius och Ericson, antas att HD ej heller hade bifallit talan på avtalsrättslig grund. Liksom Arvidsson ifrågasätter Danelius och Ericsson om det är lämpligt att separationsprincipens tillämpningsomfång ska vara beroende av var en viss lagregel är placerad.⁶⁶

Bland övriga kommentarer angående avgörandet märks bland annat Gorton och Sjöberg. Utan att direkt kritisera domslutet anser Gorton att en utförligare motivering från HD:s sida hade varit önskvärd. Gorton beskriver de argument som HD för fram i domskälen som ”mekaniska” och efterlyser en djupare förklaring till varför reglerna om tvångsinlösen är av så stark karaktär att de ”slår ut” avtalet.⁶⁷ Sjöberg är inne på samma linje och anser att det går att ifrågasätta domens prejudikatvärde på grund av de knapphändiga domskälen.⁶⁸

3.2.3 Rättsläget efter NJA 2011 s. 429

Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipens giltighet fastslås alltså av HD i NJA 2011 s. 429 och den definition som vuxit fram, nämligen att ”*den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen medför att avtal mellan aktieägare aldrig i frånvaro av lagstöd får aktiebolagsrättsliga verkningar*” får därmed också sägas utgöra gällande rätt.⁶⁹ Så långt får rättsfallet anses utgöra ett förtydligande av rättsläget. Som ovan framgår kvarstår dock, även efter NJA 2011 s. 429, frågetecken kring hur den aktiebolagsrättsliga separationsprincipens tillämpningsomfång bör avgränsas.

Frågan huruvida NJA 2011 s. 429 ska anses medföra en förändring av rättsläget blir beroende av hur man betraktar rättsläget innan avgörandet. Utgår man, liksom Arvidsson, från att *de lege lata* innan avgörandet innebar att det med aktiebolagsrättsliga verkningar endast avsågs bolagets inre rättsförhållanden innebär domen att principens tillämpningsomfång har utvidgats om man är av åsikten att domen grundar sig på den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen. För det fall man istället utgår från Nereps utgångspunkt att ”*aktiebolagsrätten omfattar allt som är stadgat i aktiebolagslagen och övriga allmänna aktiebolagsrättsliga principer*” så skulle domen kunna anses befästa denna uppfattning som gällande rätt.⁷⁰

⁶⁶ A.a. s. 867 f.

⁶⁷ Gorton (2012) s. 97.

⁶⁸ Sjöberg (2011) s. 152.

⁶⁹ Se NJA 2011 s. 429 p. 8.

⁷⁰ Se Nerep (2011) s. 107 f.

Det hade, enligt min uppfattning, varit önskvärt om HD på ett tydligare sätt hade besvarat frågan om hur den aktiebolagsrättsliga separationsprincipens tillämpningsomfång bör avgränsas.

Danelius och Ericsson har efter domen ifrågasatt huruvida en uppdelning mellan motsatsparet aktiebolagsrättsliga och avtalsrättsliga verkningar är den lämpligaste. Denna uppfattning grundas på det faktum att det i lagförarbetena till ABL påpekats att vissa regler i ABL inte reglerar verkningarna i förhållande till bolaget utan snarare aktieägarna emellan. En bestämmelse som reglerar förhållandet mellan aktieägarna bör enligt Danelius och Ericsson definieras som en avtalsrättslig regel. Då dessa regler återfinns i ABL, och de regler som återfinns i ABL enligt HD:s synsätt i domen är av aktiebolagsrättslig natur, skulle detta få till följd att en avtalsrättslig regel samtidigt kan vara av aktiebolagsrättslig natur. Givet dessa förutsättningar menar författarna att man kan ifrågasätta om användningen av motsatsparet avtalsrättsliga och aktiebolagsrättsliga verkningar är en fungerande metod för att avgränsa aktieägaravtalets verkningar.⁷¹

Arvidsson vidhåller dock att begreppen avtalsrättsliga och aktiebolagsrättsliga verkningar fortfarande är relevant förutsatt att man accepterar hans synsätt på den aktiebolagsrättsliga separationsprincipens tillämpningsomfång. I och med att domen behandlar rätten till tvångsinlösen, vilket enligt Arvidssons definition inte utgör ett av bolagets inre förhållanden, berörs inte heller frågan om avtalsfriheten avseende dessa förhållanden.⁷²

3.3 "Avtalsgenombrott"

Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen synes, mot bakgrund av framställningen ovan, inta en näst intill ovillkorlig ställning inom svensk rätt. Det går dock inom doktrin att finna förespråkare för en mer liberal inställning till att aktieägaravtal under vissa omständigheter bör kunna medföra aktiebolagsrättsliga verkningar. Bergström och Samuelsson använder begreppet "avtalsgenombrott" för att illustrera denna situation.⁷³ Situationen kan närmast liknas vid motsatsen till ett ansvarsgenombrott, det vill säga att en aktieägare kan hållas personligt ansvarig för bolagets förpliktelser trots huvudregeln i 1 kap. 3 § ABL som utesluter detta. Vid ett avtalsgenombrott ställs således bolaget till svars för aktieägarnas förpliktelser trots att den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen stadgar att aktieägaravtal inte medför rättsverkningar i förhållande till bolaget.⁷⁴

⁷¹ Danelius & Ericsson (2011) s. 866.

⁷² Arvidsson (2011 B) s. 17.

⁷³ Se bl.a. Bergström & Samuelsson (2009) s. 163 f.

⁷⁴ Arvidsson (2010 A) s. 280.

Som argument för att vissa aktieägaravtal bör medföra aktiebolagsrättslig verkan ges framför allt det faktum att en enig fulltalig bolagsstämma bland annat kan fatta beslut som sätter aktieägares minoritetsskydd ur spel och att detta talar för att aktieägaravtal kan få aktiebolagsrättsliga verkningar när samtliga aktieägare är parter till avtalet. Att under vissa omständigheter tillåta ett avtalsgenombrott skulle, enligt förespråkarna, till exempel kunna motverka de negativa inlåsnings effekter som kan uppstå i ett fåmansbolag till följd av att det inte finns en marknad för aktierna.⁷⁵

I likhet med vad som gäller enligt principen om samtliga aktieägares samtycke, vilken kommer att presenteras nedan, tycks förespråkarna för avtalsgenombrott mena att det endast är aktieägarskyddsregler, och inte till exempel borgenärsskyddsregler, som med bindande verkan för bolaget skulle kunna sättas ur spel genom aktieägaravtal.⁷⁶

Moberg, som öppnar för ett genombrottsinstitut, är av åsikten att tre förutsättningar måste föreligga för att ett avtalsgenombrott ska kunna bli aktuellt. Den första är att avtalet måste vara giltigt, därutöver måste samtliga aktieägare vara parter till avtalet och slutligen ska avtalets bestämmelser, förutom att de bara berör aktieägarna, ha den karaktären att de skulle ha kunnat införas i bolagsordningen. Detta motiverar Moberg med att man i fåmansbolag ofta upprättar bolagsordning och aktieägaravtal samtidigt och att dessa betraktas som en enhet av aktieägarna. Att fränkänna aktieägaravtalet verkan i förhållande till bolaget skulle i sådana fall enligt Moberg vara felaktigt.⁷⁷

Det bör slutligen nämnas att de som inom doktrin intagit en positiv inställning till ett avtalsgenombrott gav uttryck för denna uppfattning innan NJA 2011 s. 429 tillkom. Dessutom anfördes ofta rättsläget i Danmark innan tillkomsten av § 82 *Lov om aktie- og anpartsselskaber* (härefter *selskabsloven*) som stöd för uppfattningen. Som nedan kommer att redogöras för har det danska rättsläget de senaste åren genomgått vissa förändringar vilket medför att det blir svårt att bedöma om förespråkarna för ett avtalsgenombrott i svensk rätt idag skulle inta samma ståndpunkt.⁷⁸

⁷⁵ Se bl.a. Bergström & Samuelsson (2009) s. 163 f. samt Nerep & Samuelsson (2009) del I s. 178 f.

⁷⁶ Bergström & Samuelsson (2009) s. 163 f.

⁷⁷ Moberg (2011) s. 250 ff.

⁷⁸ Se Nerep och Samuelsson (2009) del I s. 177f. där det danska rättsfallet UfR 1923 s. 636 diskuteras.

3.4 Samtliga aktieägares samtycke

3.4.1.1 Allmänt

Principen om samtliga aktieägares samtycke (härefter SAS-principen) innebär att bolagsbeslut, vilka kränker rättigheter som tillkommer aktieägarna, kan få aktiebolagsrättslig verkan om de aktieägare som drabbas samtycker till det. Att man brukar tala om ”samtliga aktieägare” beror på att en rättighet som tillkommer en aktieägare oftast tillkommer samtliga aktieägare i enlighet med den aktiebolagsrättsliga likhetsprincipen.⁷⁹ Samtycket kan både lämnas vid fattandet av beslutet och i efterhand och på så vis ”läka beslutet”.⁸⁰ Principen anses dock ha två begränsningar, för det första får beslutet endast avse viss tid och sak, något generellt samtycke rörande alla framtida beslut som kränker aktieägarens rättigheter är ej möjligt. För det andra kan samtycke inte lämnas avseende beslut som sätter tredje mans rättigheter ur spel.⁸¹

Som ovan nämnts anses den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen, enligt förhärskande uppfattning, vara ovillkorlig. På vissa håll tycks man uppfatta att SAS-principen utgör ett undantag från den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen i den bemärkelse att ett aktieägaravtal i vissa fall kan få verkan i förhållande till bolaget när samtliga aktieägare samtycker till detta.⁸² I en recension av Rambergs *Aktieägaravtal i praktiken* påpekar dock Arvidsson att principen om samtliga aktieägares samtycke uteslutande grundar sig på stämmobehörigheten och således ej bör framställas som något ”avtalsgenombrott” till den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen.⁸³ I denna uppsats kommer avsnittet om principen om samtliga ägares samtycke hållas avskilt från avsnittet om avtalsgenombrott. Läsaren får därmed möjlighet att bilda sin egen uppfattning om huruvida principen om samtliga aktieägares samtycke kan sägas medföra att ett aktieägaravtal får verkan i förhållande till bolaget.

3.4.1.2 SAS-principen och bolagsstämmbeslut

Samtyckesbehörigheten och SAS-principen kan få särskilt stor betydelse vid bolagsstämmbeslut. De procedurregler som omgärdar bolagsstämman är aktieägar skyddsregler och dessa kan som ovan nämnts sättas ur spel med hjälp av SAS-principen. Detta medför att, om samtliga aktieägare samtycker därtill, muntliga och skriftliga överenskommelser eller avtalshandlingar kan åberopas som bolagsstämmbeslut av aktieägarna trots att någon formell bolagsstämma inte har ägt rum.⁸⁴ Beslut fattade vid aktieägarmöten eller *per*

⁷⁹ Se bl.a. Arvidsson (2010 B) s. 57.

⁸⁰ A.a. s. 54.

⁸¹ Se bl.a. Ramberg (2011) s. 36.

⁸² Se bl.a. Ramberg (2011) s. 36 samt Lindskog (2011) s. 278.

⁸³ Arvidsson (2011 B) s. 11.

⁸⁴ Arvidsson (2010 B) s. 58.

capsulam kan alltså under vissa förutsättningar medföra verkan i förhållande till bolaget.⁸⁵ Uppfattningen stöds både av förarbeten och doktrin och får anses utgöra gällande rätt.⁸⁶

3.4.1.3 Aktieägaravtal som bolagsstämmobeslut

Då det konstaterats att beslut fattade genom förenklade förfaranden kan tillmätas samma rättsverkningar som ett bolagsstämmobeslut blir nästa steg att utreda kriterier som måste vara uppfyllda för att detta ska kunna ske. Kan till exempel ett aktieägaravtal samtidigt anses utgöra ett bolagsstämmobeslut?

En given grundförutsättning bör vara att samtliga aktieägares samtycke krävs i fråga om att beslutet (avtalet) ska tillmätas samma rättsverkningar som ett bolagsstämmobeslut.⁸⁷ Det ska i detta sammanhang påpekas att det finns de som anser att det är ovidkommande huruvida aktieägarna själva klassificerar beslutet som ett bolagsstämmobeslut. Lindskog, som biträder denna åsikt, framhåller att det är en allmänt vedertagen rättslig grundsats att den rättsliga karaktären på ett avtal inte styrs av avtalsparternas klassificering utan av avtalets innehåll. Lindskog anser att denna grundsats bör gälla även ifråga om formlösa stämmobeslut och anför vidare att det annars skulle kunna leda till ”besvärande rättsförluster” för det fall som till exempel rättshandlingar företagna av ett enmansbolag skulle kunna angripas på grund av att en avsikt till stämmobeslut inte kan påvisas. Om det är möjligt att betrakta en bestämmelse i ett aktieägaravtal som ett giltigt stämmobeslut trots att parterna klassificerar det som ett avtal anser Lindskog att detta bör kunna medföra att ett aktieägaravtal får rättsverkningar i förhållande till bolaget, detta oavsett att verkningarna uppstått på grund av avtalets egenskap som stämmobeslut.⁸⁸

Som argument mot denna uppfattning anför Stattin att det för ett giltigt bolagsstämmobeslut bör krävas ett protokoll. Ett beslut som varken protokollförts eller fattats genom ett förfarande som påminner om en bolagsstämma är, enligt Stattin, inte bindande för bolaget. Vidare anför Stattin att det skulle vara svårt att utan dokumentation avgöra vilket beslut som egentligen har fattats och när det togs vilket skulle leda till problem vid en eventuell klandertalan. Det skulle dessutom innebära systematiska problem, bland annat med hänsyn till den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen, om man skulle tillåta att bestämmelser i aktieägaravtal skulle anses medföra verkan i förhållande till bolaget.⁸⁹

⁸⁵ *Per capsulam* innebär att en skrivelse skickas runt mellan aktieägarna vilka skriver under denna eller på annat sätt godkänner den.

⁸⁶ Se bl.a. Prop. 2004/05:85 s. 202, 603.

⁸⁷ Se bl.a. Stattin (2005) s. 120, Arvidsson (2010 A) s. 275 och Gregow (2001) s. 757.

⁸⁸ Lindskog (2011) s. 278 not 54.

⁸⁹ Stattin (2005) s. 96 f.

Ramberg intar en mycket kritisk ställning till möjligheten att betrakta vissa bestämmelser i aktieägaravtal som bolagsstämmobeslut och därmed även som bolagsrättsligt bindande. Till stöd för sin uppfattning anför Ramberg att det skulle kunna få "underliga konsekvenser" om man valde att inte genomgående upprätthålla separationsprincipen och tar som exempel ett fall då samtliga aktieägare i ett bolag ingår ett aktieägaravtal i vilket styrelsemedlemmarna för innevarande år utses. För det fall som en majoritetsaktieägare skulle vilja få till stånd en extra bolagsstämma och utse nya styrelseledamöter skulle detta då inte vara möjligt om övriga aktieägare hävdade att förfarandet stred mot aktieägaravtalet och detta ansågs ha bolagsrättslig verkan.⁹⁰ Ramberg tycks alltså utgå från uppfattningen att ett aktieägaravtal som tillerkänns bolagsrättslig verkan, på grund av att det anses som ett bolagsstämmobeslut, utgör ett direkt avsteg från separationsprincipen.

Slutligen kan det under detta avsnitt påpekas att delade meningar råder inom doktrin om samtliga aktieägare endast behöver samtycka till att beslutet som fattas vid det förenklade förfarandet skall anses vara ett bolagsstämmobeslut eller om enighet krävs även i den materiella frågan. Gregow och Johansson anser att det räcker att samtycke föreligger för proceduren men att något samtycke i sak inte krävs då en aktieägare redan i ett tidigare skede kan vägra att någon överenskommelse över huvud taget kommer till stånd och att vanliga majoritetsregler därför bör gälla.⁹¹ Arvidsson hävdar att, om det inte tydligt framgår att de materiella besluten vid den icke-formenliga stämman ska fattas med de majoritetsregler som vanligtvis gäller vid bolagsstämman, konsensus även bör vara ett krav för de materiella besluten.⁹² Detta ställningstagande motiverar Arvidsson med att då man genom samtycke valt att frångå det formenliga stämmoförfarandet bör även samtycke *in dubio* krävas i fråga om de materiella besluten.⁹³

3.5 Bolaget som part till aktieägaravtalet

Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen innebär alltså att ett aktieägaravtal inte medför några aktiebolagsrättsliga verkningar utan på sin höjd är avtalsrättsligt bindande mellan parterna. Ett spørsmål som ibland uppkommit är om bedömningen blir annorlunda när bolaget i fråga är part till aktieägaravtalet.

Det kan till en början konstateras att bolaget som sådant är berättigat att ingå avtal med sina aktieägare på grund av den allmänna avtalsfriheten som råder inom svensk rätt.⁹⁴ Vad avser avtal mellan aktieägarna och bolaget i vilka bolaget tillerkänns rättigheter gentemot aktieägarna, som till exempel att aktieägarna avstår från att kräva återbetalning av ett lån till bolaget, så finns

⁹⁰ Ramberg (2011) s. 37 f.

⁹¹ Gregow (2001) s. 757 samt Johansson (1990) s. 444.

⁹² Arvidsson (2010 A) s. 275 f.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ramberg (2011) s. 48.

det ingenting som hindrar att bolaget och aktieägarna ingår sådana avtal.⁹⁵ Däremot kan ett aktieägaravtal, till vilket bolaget är part, inte skapa några rättigheter för bolaget vad gäller dess ”*rättskapacitet, styrning, ägande och existens*”.⁹⁶

Vad gäller avtal som grundar skyldigheter för bolaget kan inte bolaget med bindande verkan ingå sådana avtal som innebär att bolagsorganens funktioner inskränks, eller i vilka bolaget åtar sig att åsidosätta tvingande lagregler.⁹⁷ I och med att partställningen i obligationsrättsligt och bolagsrättsligt hänseende är den samma skulle detta i vissa situationer annars medföra att kollisioner skulle uppstå där en avtalspart har en bolagsrättslig rättighet men en avtalsrättslig skyldighet gentemot samma rättssubjekt.⁹⁸

Att den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen gäller även i situationen då bolaget som sådant är part till aktieägaravtalet tycks vara den förhärskande uppfattningen inom doktrin.⁹⁹ De begränsningar i bolagets avtalsfrihet som framgår ovan skulle kunna förklaras på denna grund. Det skulle nämligen vara jämförbart med ett indirekt avsteg från separationsprincipen om bolaget tilläts göra gällande påföljder på grund av avtalsbrott mot aktieägarbindningar.¹⁰⁰

3.6 Den avtalsrättsliga separationsprincipen

Som en motsats till aktiebolagsrättsliga separationsprincipen återfinns den avtalsrättsliga separationsprincipen. Konstruktionen bygger på idén att avtalsrätten inte tar någon hänsyn till att föremålet för avtalet är aktiebolagsrättsligt till sin natur.¹⁰¹ Obligationsrättsliga verkningar av ett avtal bör alltså inte bedömas utifrån vad som är aktiebolagsrättsligt godtagbart. Trots att den avtalsrättsliga separationsprincipen inte direkt faller inom denna uppsats problemformulering har jag ändå valt att kort belysa principen i syfte att ge läsaren en bredare förståelse för förhållandet mellan avtalsrätt och aktiebolagsrätt.

Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen tycks, som ovan framgår, inte en undantagslös ställning inom svensk rätt. Däremot framhålls ofta att aktieägaravtal medför avtalsrättslig verkan och är bindande mellan parterna. Vid ett avtalsbrott mot ett aktieägaravtal kan alltså kontraktsbrottspåföljder som till exempel skadeståndsanspråk riktas mot den överträdande parten.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ A.a. s. 49.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Arvidsson (2010 A) s. 317.

⁹⁹ Se bl.a. A.a. s. 317 samt Lindskog (2001) s. 1052 under fotnot 27.

¹⁰⁰ Arvidsson (2010 A) s. 317 f.

¹⁰¹ A.a. s. 283.

Frågan blir således om den avtalsrättsliga separationsprincipen i likhet med den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen ska anses gälla undantagslöst eller om det finns situationer där aktiebolagsrätten påverkar vad som är avtalsrättsligt godtagbart.

Hellner är av uppfattningen att regler i ABL i vissa fall kan ”smitta av sig” på avtalsrätten och således inverka vid till exempel en bedömning av ett avtals skälighet utifrån 36 § AvtL.¹⁰² Vid till exempel bedömningen av ett avtal om rösträtt anser Hellner att det får anses naturligt att bedöma avtalet även mot bakgrund av aktiebolagsrättsliga grunder då dessa får anses så pass nära sammankopplade med de avtalsrättsliga grunderna.¹⁰³ Arvidsson anser att avtal som avviker från de normer inom bolagsrätten som han kallar för ”absolut obligatoriska” *per se* är ogiltiga även avtalsrättsligt.¹⁰⁴ Med aktiebolagsrättsligt absolut obligatoriska normerna bör, enligt Arvidsson, förstås de normer som trots samtliga aktieägares samtycke i en konkret situation inte kan sättas ur spel.¹⁰⁵ Till dessa regler hör främst kapitalskyddsregler.¹⁰⁶ Arvidsson ser inte några intressen som skulle kunna läggas till grund för varför avtal som strider mot absolut obligatoriska normer bör tillerkännas någon avtalsrättslig verkan. Däremot anser han att synsättet är enkelt att förstå och skulle medföra god förutsebarhet angående vilka bestämmelser inom aktiebolagsrätten som det genom avtal är möjligt att avvika från.¹⁰⁷ Detta skulle bland annat medföra att man redan på förhand kan utesluta till exempel skadeståndsanspråk mot en avtalspart som vägrar medverka till en överträdelse av en absolut obligatorisk norm som man försökt att sätta ur spel genom aktieägaravtalet.¹⁰⁸ Med nyssnämnda synsätt bör dock inte förstås att aktieägaravtal vilka föreskriver överträdelser av absolut obligatoriska normer per automatik bör betraktas som nulliteter.¹⁰⁹

¹⁰² Se bl.a. Hellner (1999) s. 273 ff.

¹⁰³ A.a. s. 273.

¹⁰⁴ Se bl.a. Arvidsson (2010 A) s. 283.

¹⁰⁵ A.a. s. 240 f.

¹⁰⁶ A.a. s. 283.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ A.a. s. 284.

4 Dansk rätt

4.1 Allmänt om bolagsformerna i Danmark

Inom dansk rätt återfinns två bolagsformer som är jämförbara med det svenska aktiebolaget. Associationsformerna *aktieselskaber* och *anpartsselskaber* regleras båda i *selskabsloven*.¹¹⁰ Minsta nominella *selskabskapital* är 500 000 DKK i ett aktieselskab (härefter A/S) respektive 80 000 DKK i ett anpartsselskab (härefter ApS).¹¹¹ Ytterligare skillnader som återfinns mellan ett A/S och ett ApS är till exempel att ett ApS inte kan utbjuda sina andelar till allmänheten samt att det föreligger vissa skillnader rörande vilken revision som är erforderlig i respektive associationsform.¹¹² Avtal mellan bolagets ägare förekommer såväl i A/S som i ApS och dessa betecknas sedan moderniseringen av *selskabsloven* som *ejerftaler*.¹¹³ I och med att de båda associationsformerna regleras i samma lag kommer jag i följande framställning inte att göra någon åtskillnad mellan A/S och ApS då ett *ejerftal* kan anses jämställt med ett aktieägaravtal i ett svenskt aktiebolag oavsett bolagsform. Då det inte förekommer några aktier i ett ApS har jag dock valt att inte översätta *ejerftal* till aktieägaravtal utan istället använt mig av beteckningen ”ägaravtal”.

4.2 Rättsläget innan lagstiftningen

Innan den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen 2009 blev lagfäst i dansk lag genom införandet av § 82 i *selskabsloven* saknades lagstöd för principen. Stöd för uppfattningen om det tidigare rättsläget fick istället hämtas ur rättspraxis och doktrin på området.

Den tidigare utgångspunkten inom dansk rätt tycks ha varit att ett aktieägaravtal endast binder parterna till avtalet och saknar verkan i förhållande till bolaget.¹¹⁴ Separationsprincipen tycks dock inte ha intagit en undantagslös ställning, och inom dansk rättspraxis och doktrin var man innan lagstiftningens tillkomst i stort sett enig om att ägaravtal under vissa omständigheter kunde medföra verkningar även i förhållande till bolaget.¹¹⁵

Gomard ansåg att för det fall en ägare och tillika part till ett ägaravtal skulle rösta i strid med ett ägaravtal, och detta skulle leda till ett annat utfall än om

¹¹⁰ § 1 *selskabsloven*.

¹¹¹ § 4 *selskabsloven*.

¹¹² § 1 st. 3 *selskabsloven*.

¹¹³ Se bl.a. Schans Christensen (2009) s. 226.

¹¹⁴ Se. Bet. 1498/2008 s. 280.

¹¹⁵ Ibid.

ägaren röstat i enlighet med avtalet, så skulle som regel stämmobeslutet kunna klandras och förklaras ogiltigt.¹¹⁶ I det klandrade beslutets ställe skulle ett beslut i enlighet med ägaravtalet anses vara fattat av stämman.¹¹⁷ Gomard hämtade bland annat stöd för denna uppfattning i ett äldre danskt rättsfall där domstolen förklarat ett ägaravtal vara bindande även i förhållande till bolaget.¹¹⁸ Rättsfallet gav enligt Gomard uttryck för gällande dansk rätt.¹¹⁹

Två förutsättningar var dock, enligt Gomard, tvungna att vara uppfyllda för att beslut fattade i strid med ägaravtalet skulle anses klanderbara. Dels skulle beslutet klandras innan det var att anse som preskriberat enligt de regler om preskription som återfinns i allmänna danska rättsprinciper.¹²⁰ På så vis skulle man minska osäkerheten kring huruvida ett stämmobeslut i framtiden skulle komma att anses ogiltigt eller ej.¹²¹ Dels ansåg Gomard att det på grund av ägaravtalets avsaknad av publicitet skulle kunna uppstå en icke önskvärd osäkerhet vid bolagsstämman om aktieägarna och bolagets ledning inte skulle vara säkra på om de beslut som fattades stred mot ett ägaravtal eller ej. Gomard ansåg därför att det skulle krävas att samtliga ägare var parter till ägaravtalet, eller åtminstone att samtliga ägare och bolagets ledning kände till avtalet och dess innehåll vid fattandet av stämmobeslutet, för att ägaravtalet senare skulle kunna läggas till grund för en klander- eller nullitetstalan.¹²²

Gomards ståndpunkter kom att lägga grunden för den rådande uppfattningen inom en stor del av senare dansk doktrin på området fram till lagstiftningen. Bland annat Werlauff anslöt sig till uppfattningen och presenterade tre kriterier vilka, enligt honom, var tvungna att vara uppfyllda för att ett ägaravtal skulle kunna tillerkännas bolagsrättsliga verkningar. För det första skulle avtalet *omfatta samtliga aktieägare* eller i vart fall så många att det sammanvägda antalet röster otvivelaktigt var utslagsgivande. För det andra skulle avtalet *vara samtliga aktieägare och bolaget känt*. Det tredje kriteriet var att aktieägaravtalet skulle vara *entydigt i förhållande till förmålet för stämmobeslutet*.¹²³

Gomards och Werlauffs uppfattning om ett avtalsgenombrott vann även stöd i rättsfallet UfR 1996.1550 från *Højesteret*. I rättsfallet hade ett joint-venture-avtal slutits för ett projekt i Östeuropa. Samtliga aktier innehades av en person, A. A hade med övriga involverade i projektet slutit ett avtal i vilket bland annat styrelsens sammansättning reglerades. Efter att meningsskiljaktigheter uppstått sade A upp avtalet och sammankallade till

¹¹⁶ Gomard (1972) s. 131 f.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Se UfR 1923 s. 636. Jfr dock bl.a. Roos (1969) s. 342 som menar att domen bygger på ett missförstånd och att en divergens mellan svensk och dansk rätt vore svårförståelig då båda rättsordningar bygger på tysk bolagsrätt.

¹¹⁹ Se Gomard (1972) s. 130.

¹²⁰ A.a. s. 132.

¹²¹ Ibid.

¹²² A.a. s. 132 f.

¹²³ Schaumburg-Müller & Werlauff (2010 B) s. 61 ff.

en extra bolagsstämma vid vilken han på egen hand avsatte den sittande styrelsen och valde in en ny. Övriga avtalsparter stämde in A till domstol och yrkade på att de vid extra stämman fattade besluten skulle förklaras ogiltiga då de stred mot joint-venture-avtalet. *Højesteret* började med att konstatera att någon giltig uppsägningsgrund inte hade förelegat när A sade upp avtalet varför avtalet skulle anses som fortsatt giltigt mellan parterna. Frågan att ta ställning till var således huruvida stämmobeslutet i strid med avtalet skulle anses ogiltigt. *Højesteret* ansåg att den omständighet att A var ensam ägare till samtliga andelar i bolaget medförde att även bolaget ansågs vara bundet av avtalet och att stämmobeslutet som stred mot avtalet därför var att betrakta som ogiltiga.

4.3 Lagstiftning

4.3.1 Utredningen

I den utredning som 2006 tillsattes av *Økonomi- og erhvervsministeren*, med uppgift att se över gällande bolagsrätt avseende modernisering, ingick en utvärdering av ägaravtalens rättsställning. Resultatet presenterades i Betænkning 1498 November 2008, *Modernisering af selskabsretten*.

Under rubriken ägaravtal ämnade utredningen framför allt att belysa två områden och undersöka huruvida regleringar i den nya *selskabsloven* var önskvärda på dessa områden. För det första ville man bringa klarhet i vilka rättsverkningar som ägaravtal ska tillmätas för det fall ett stämmobeslut har fattats i enlighet med bolagsrättslig lagstiftning och bolagsordning men i strid med aktieägaravtalet. För det andra ville man besvara frågan i vilken utsträckning bolaget kan bli bundet av ett ägaravtal, antingen på grund av att bolaget självt är part till avtalet eller på grund av att endast ett fåtal ägare finns i bolaget och samtliga tillträtt avtalet.¹²⁴

Utredningen börjar med att konstatera att det inom dansk bolagsrätt tycks vara generellt accepterat att under vissa förutsättningar tillerkänna ägaravtal verkan i förhållande till bolaget och att bland annat det tidigare nämnda rättsfallet UfR 1996.1550H ger stöd åt denna uppfattning. Utan att egentligen ge någon utförligare motivering anför utredningen därefter att gällande rätt dock bör förstås som att ägaravtal aldrig kan få verkan i förhållande till bolaget.¹²⁵

Mot bakgrund av det ovan anförda föreslog utredningen att det var lämpligt att genom lagstiftning framhäva den normhierarki som råder inom bolagsrätten i vilken *selskabsloven* står överst, följd av bolagsordningen och först därefter ägaravtalet. För att skapa större klarhet i rättsläget ansåg man att det vore lämpligt att lagfästa en bestämmelse om att bolag inte under några omständigheter, såvida detta inte uttryckligen framgår av lagstiftning,

¹²⁴ Bet. 1498/2008 s. 279.

¹²⁵ A.a. s. 280.

kan bli bundet av ett ägaravtal oavsett om bolaget är part till avtalet eller ej. Utredningen påpekade att det även fortsättningsvis kommer att vara fullt möjligt för bolagets ägare att ingå överenskommelser vilka avviker från vad som följer av lag och bolagsordning men att överträdelser av ett sådant avtal uteslutande medför avtalsrättsliga verkningar.¹²⁶

4.3.2 § 5 selskabsloven

I samband med införandet av § 82 selskabsloven, där ett ägaravtals bolagsrättsliga verkningar regleras, infördes även i § 5 p. 6 selskabsloven en definition av vad som avses med ett ägaravtal (*ejerftal*). Tidigare talade man om *ejerftaler* som ”aktionær- eller anpartshaveroverenskomster” men någon enhetlig definition av dessa fanns ej lagfäst.¹²⁷ Definitionen av ett *ejerftal* i § 5 p. 6 selskabsloven lyder:

”Aftale, der regulerer ejer- og ledelseforhold i selskabet, og som er indgået mellem kapitalejere.”

I förarbetena görs en vid avgränsning av vad som ska förstås med ett *ejerftal* då det föreskrivs att ”alla typer av avtal mellan aktieägarna” faller in härunder.¹²⁸

På vissa håll har utformningen av bestämmelsen kritiserats för att inte klargöra vad som åsyftas med formuleringen ”*ejer – og ledelseforhold*”.¹²⁹ Något svar på denna fråga återfinns inte heller i förarbetena till § 5 p.6. Då definitionen av *ejerftal* i § 5 p. 6 selskabsloven blev lagfäst i samband med införandet av § 82 selskabsloven ligger det nära till hands att uppfatta att dessa regler ska tolkas i samklang med varandra.¹³⁰ Kruhl menar att detta synsätt leder till slutsatsen att det med uttrycket ”*ejer- og ledelseforhold*” bör förstås sådana bestämmelser i avtal som reglerar utövande av rösträtten i ett bolag snarare än att bestämmelsen omfattar alla de typer av bestämmelser som normalt sett återfinns i ett ägaravtal.¹³¹

4.3.3 § 82 selskabsloven

I § 82 selskabsloven återfinns numera en bestämmelse som stadgar att: ”*Ejerftaler er ikke bindende for kapital-selskabet og de beslutninger, der træffes af generalforsamlingen*”.

¹²⁶ Bet. 1498/2008 s. 281.

¹²⁷ Kruhl (2011) s. 90.

¹²⁸ Se bet. 1498/2009 s. 282.

¹²⁹ Kruhl (2011) s. 91.

¹³⁰ A.a. s. 90.

¹³¹ A.a. s. 92.

I samband med utredningen avgav *Advokatrådet* sitt yttrande i vilket man menade att utredningens lagförslag skulle kunna medföra opraktiska konsekvenser för onoterade bolag med en liten ägarkrets. I sådana bolag förekommer nämligen inte sällan ägaravtal till vilka samtliga, eller nästintill samtliga, ägare är parter. Om stämмоordföranden i sådana bolag inte skulle ha möjlighet att ogiltigförklara stämmobeslut, vilka fattats i strid med sådana ägaravtal, skulle minoritetsaktieägare vara förpassade till att på obligationsrättslig grund väcka talan i domstol vilket anses både dyrt och tidskrävande. *Advokatrådet* anförde vidare att lagstiftningsåtgärden fick anses ogrundad i och med att dåvarande rättsordning ansågs fungera friktionsfritt. Man ansåg att lagbestämmelsen skulle innebära ett ingrepp av närmast expropriativ karaktär då många investeringar gjorts mot bakgrund av uppfattningen att ägaravtal i vissa fall hade verkan även i förhållande till bolaget.¹³²

Även Werlauff anslöt sig till advokatrådets uppfattning och framhöll just det faktum att det skulle innebära stora olägenheter, i vart fall i bolag med en begränsad ägarkrets, för det fall man skulle fränkänna ägaravtal verkan i förhållande till bolaget i alla lägen.¹³³

Vidare har lagstiftningen kritiserats på grund av att den anses underminera användningen den typ av icke-offentliga styrmedel i bolag som ägaravtal utgör och att detta skulle kunna skapa osäkerhet för aktieägarna då långt ifrån alla typer av bestämmelser som vanligen förekommer i ägaravtal kan införas i bolagsordningen.¹³⁴ Dessutom har kritiska röster höjts för att det kommer att skapa stora praktiska olägenheter i många bolag där man i och med lagens ikraftträdande tvingas se över hur efterlevnad av redan existerande ägaravtal ska säkerställas, till exempel genom att införa vitesklausuler.¹³⁵ På vissa håll har det framhävts att parterna till ett ägaravtal med hjälp av vitesbestämmelser, ömsesidig pantsättning av aktier, samt möjligheten att omformulera och föra in de flesta av avtalets bestämmelser i bolagsordningen ändå kommer att uppnå samma praktiska effekt som om avtalet hade givits verkan gentemot bolaget.¹³⁶

Som ovan framgår ämnade alltså utredningen att genom införandet av § 82 *selskabsloven* även bringa klarhet i frågorna huruvida ett bolag kunde bli bundet av ett ägaravtal och om bolaget som sådant kunde vara part till avtalet. Utredningen ansåg att formuleringen ”*ejeraftaler er ikke bindende for kapital selskabet*” besvarar dessa frågor nekande.¹³⁷ *Advokatrådet* var dock inte enigt med utredningen och anförde i sitt remissvar de olägenheter som skulle kunna komma att uppstå när bolaget innehar andelar och ägarna

¹³² Bilag 3 til L 170 s. 13.

¹³³ Werlauff (2009) s. 119 f.

¹³⁴ Krüger Andersen (2010) s. 177 f.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Schaumburg-Müller & Werlauff (2010 A) s. 426.

¹³⁷ Bet. 1498/2008 s. 281.

ingått ägaravtal i tron om att samtliga ägare är parter till avtalet.¹³⁸ Om bolaget som sådant skulle vara part till ett sådant ägaravtal skulle detta med utredningens förslag alltså innebära att bolaget inte är bundet av avtalet och därmed till exempel skulle kunna överlåta sina aktier i strid mot en i ägaravtalet intagen förköpsrätt för de nuvarande ägarna.¹³⁹ Utredningen hörsammade *Advokatrådets* kritik och införde följaktligen en precisering i lagmotiven där det föreskrivs att ett bolag även fortsättningsvis ska kunna bli bundet av ett ägaravtal *interpartes*.¹⁴⁰ Detta har dock lett till en viss förvirring kring hur lagen ska tolkas då det kan anses stå i strid med ordalydelsen av paragrafen.¹⁴¹ Kruhl konstaterar att valet av ordet ”bindende” får anses vara olyckligt och att lagbestämmelsen därför bör omformuleras med utgångspunkt i de rättsverkningar som lagstiftaren önskar att uppnå med den införda bestämmelsen och inte i abstrakta begrepp som ingen kan genomskåda rättsverkningarna av.¹⁴²

Som ovan framgår ansåg utredningen att införandet av § 82 *selskabsloven* enbart innebar en kodifiering av gällande rätt.¹⁴³ Det kan dock tyckas något anmärkningsvärt att utredningen först påpekar att ägaravtal, enligt tidigare gällande praxis och den allmänna uppfattningen inom doktrin, under vissa omständigheter ansågs medföra bolagsrättsliga verkningar för att i nästa mening konstatera att utgångspunkten är att ägaravtal saknar verkan i förhållande till bolaget.¹⁴⁴ Att kodifieringen istället bör uppfattas som *de lege ferenda* förstärks av utredningens uttalande att vissa avtal kan behöva omförhandlas efter lagens ikraftträdande då parternas uppfattning om vad som utgör gällande rätt kan komma att ändras.¹⁴⁵ Uppfattningen att se lagstiftningen som *de lege ferenda* delas på många håll inom nyare doktrin.¹⁴⁶ Om § 82 *selskabsloven* är att anse som en ändring av tidigare rättsläge innebär detta att lagen får retroaktiv verkan för avtal ingångna innan lagregelns tillkomst då övergångsbestämmelser för sådana avtal saknas.¹⁴⁷

Värt att notera är även att man vare sig i utredningen eller inom doktrin diskuterar den lagstiftade separationsprincipens räckvidd. I och med ordalydelsen av paragrafen leder detta närmast till slutsatsen att lagstiftaren har avsett att principen bör omfatta samtliga ägaravtal, oavsett vilken fråga som är föremål för reglering i dessa. Att man i lagtexten har valt att förtydliga att aktieägaravtal inte påverkar giltigheten av stämmobeslut skulle dock kunna tala för att endast de avtal som påverkar bolagets inre rättsförhållanden avses. Giltigheten av stämmobeslut kan ju nämligen ses som en kärna i dessa förhållanden.

¹³⁸ Bilag 1 til L 170 s. 76.

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ Bemaerkningerne til § 82 i L 470.

¹⁴¹ Kruhl (2011) s. 95.

¹⁴² A.a. s. 95 f.

¹⁴³ Se Bet. 1498/2008 s. 840.

¹⁴⁴ Bet. 1498/2008 s. 280.

¹⁴⁵ Bet. 1498/2008 s. 281.

¹⁴⁶ Schaumburg-Müller & Werlauff (2010 B) s. 61 ff.

¹⁴⁷ Hørby Fredborg (2011) s. 22 ff.

5 Norsk rätt

5.1 Allmänt om bolagsformerna i Norge

I § 1 LOV 1997-06-13 nr 44: *Lov om aksjeselskaper* (härefter *aksjeloven*) stadgas att lagen är tillämplig på *aksjeselskaper* och att det ”med *Aksjeselskap* forstås ethvert selskap hvor ikke noen av deltakerne har personlig ansvar for selskapets forpliktelser, udelt eller for deler som til sammen utgjør selskapets samlede forpliktelser, hvis ikke noe annet er fastsatt i lov”. Minsta aktiekapital i ett aksjeselskap uppgår till 30 000 NOK. Det ska noteras att *aksjeloven* inte är tillämplig på *allmenaksjeselskaper* (motsvarigheten till publika aktiebolag).¹⁴⁸ I denna uppsats har dock en avgränsning gjorts att endast behandla *aksjeselskaper* då frågeställningarna har störst relevans i dessa.

5.2 Lagstiftning

Norsk bolagsrättslig lagstiftning saknar, i likhet med svensk lagstiftning, en lagfäst separationsprincip. Gällande rätt får istället undersökas utifrån praxis och doktrin på området.

5.3 Rättspraxis och doktrin

Utgångspunkten inom norsk rätt tycks, i likhet med svensk rätt, vara att aktieägaravtal saknar bolagsrättsliga verkningar för det fall som lagstöd saknas.¹⁴⁹ Ordalydelsen av relevant lagstiftning ger inget stöd åt uppfattningen att ett stämmobeslut i strid med ett aktieägaravtal skulle kunna klandras och ogiltigförklaras men utesluter inte heller en sådan möjlighet.¹⁵⁰ Inte heller rättspraxis på området innehåller något egentligt ställningstagande till om ett avtalsgenombrott under vissa omständigheter skulle kunna tänkas möjligt.

Inom norsk doktrin tycks enighet råda vad gäller uppfattningen att ett aktieägaravtal endast medför avtalsrättsliga och inte bolagsrättsliga verkningar. Inte mycket tycks skilja från den generella uppfattningen inom svensk doktrin. Bland annat återfinns åsikten inom norsk doktrin att de formkrav som omgärdar bolagsordningen i *aksjeselskaper* talar för ett upprätthållande av en aktiebolagsrättslig separationsprincip.¹⁵¹

¹⁴⁸ Dessa regleras istället i *Lov om allmennaksjeselskaper* (*allmennaksjeloven*).

¹⁴⁹ Lowzow m.fl. (1993) s. 49 f.

¹⁵⁰ A.a. s. 50.

¹⁵¹ Andenaes m.fl. (2009) s. 13.

Bolagsordningen innehåller de bestämmelser som gäller i bolaget, är bolagsrättslig bindande och får anses tillhandahålla den information om rättsförhållandena inom bolaget som aktieägare, förvärvare av aktier och tredje man behöver.¹⁵² Detta innebär *e contrario* att de bestämmelser som inte återfinns i bolagsordningen heller inte har bolagsrättslig verkan.¹⁵³ Att man i bolagsordningen hänvisar till ett aktieägaravtal eller att bolaget som sådant är part till avtalet bör inte medföra en annorlunda bedömning.¹⁵⁴

Lowzow och Reed framhåller dock att ett avtalsgenombrott under vissa omständigheter bör accepteras då det i vissa fall skulle vara otillfredsställande att endast göra allmänna påföljder vid avtalsbrott gällande.¹⁵⁵ Författarna är av åsikten att det vore onödigt formalistiskt om bolaget inte skulle kunna ställas till svars för ett brott mot ett aktieägaravtal till vilket samtliga aktieägare är parter.¹⁵⁶ En förutsättning för ett avtalsgenombrott är, enligt Lowzow och Reed, att det med säkerhet är möjligt att fastslå vad utgången av ett stämmobeslut som fattats i enlighet med aktieägaravtalet hade blivit.¹⁵⁷ Lowzow och Reed tycks hämta stöd för uppfattningen om tillåtandet av ett avtalsgenombrott i dansk rätt och doktrin på området innan lagstiftningen. Bland annat hänvisas till Gomard, Werlauff och Norgaard.¹⁵⁸ Huruvida Lowzow och Reeds uppfattning kvarstår även efter införandet av § 82 *selskabsloven* framgår inte.

På vissa håll har det framhållits att det i en situation där samtliga aktieägare är parter till ett avtal skulle kunna argumenteras för att ett brott mot avtalet skulle kunna medföra rätt till tvångsinlösen för bolaget. Ett brott mot ett aktieägaravtal skulle, enligt nyssnämnda uppfattning, nämligen kunna tyda på att det föreligger ”samarbetsproblem” vilket, enligt allmänna norska rättsliga grundsatser, skulle kunna ge bolaget rätt att inlösa den avtalsbrytande partens aktier enligt § 16 – 19 p. 2 *aksjeloven*. Ett brott mot ett aktieägaravtal till vilket samtliga aktieägare är parter kan även få betydelse vid bedömningen om en aktieägare har rätt att få sina aktier inlösta med stöd av § 4 - 24 p. 3 *aksjeloven*. Där stadgas nämligen att en aktieägare har rätt att få sina aktier inlösta av bolaget om ”*det har oppstått et alvorlig og varig motsetningsforhold mellom aksjeeieren og andre aksjeeiere i selskapet vedrørende driften av selskapet*”.¹⁵⁹

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ Se bl. a Andenaes m.fl. (2009) s. 14 och s. 24 f.

¹⁵⁵ Lowzow m.fl. (1993) s. 54.

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ A.a. s. 55.

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ Andenaes m.fl. (2009) s. 22.

6 Tysk rätt

6.1 Allmänt om bolagsformerna i Tyskland

Liksom i dansk rätt återfinns även i tysk rätt två bolagsformer vilka kan likställas med det svenska aktiebolaget. Bolagsformerna *Aktiengesellschaft* (härefter AG) och *Gesellschaft mit beschränkter Haftung* (härefter GmbH) regleras dock till skillnad från dansk rätt i två stycken separata regelverk, *Aktiengesetz* (AktG) respektive *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung* (GmbHG). Nedan följer en kortfattad presentation av bolagsformerna dels i syfte att öka läsarens förståelse och dels för att motivera vissa avgränsningar i den efterföljande framställningen.

Ett AG definieras enligt § 1 AktG som ett bolag och juridisk person med ett grundkapital fördelat på aktier där bolagets ansvar gentemot dess borgenärer är begränsat till att omfatta företagets tillgångar. Minsta aktiekapital i ett AG uppgår till 50 000 euro.¹⁶⁰ Endast ett AG kan vara föremål för en börsnotering.¹⁶¹ Organstrukturen i ett AG utmärker sig genom att det vid sidan av stämman och styrelsen finns ett avskilt övervakningsorgan, ett *Aufsichtsrat* vilket framförallt syftar till att ge arbetstagare i bolaget medbestämmanderätt.¹⁶² I och med den självständiga roll som ett *Aufsichtsrat* har, finns inte samma tydliga hierarki inom maktfördelningen i ett AG som i till exempel ett svenskt aktiebolag.

Trots att förekomsten av AG har ökat i Tyskland de senaste årtiondena utgör GmbH fortfarande den i särklass vanligast förekommande associationsformen av de två.¹⁶³ Ett GmbH kan definieras på ungefär samma sätt som ett AG med den skillnaden att bolagskapitalet i ett GmbH inte är fördelat på aktier utan på andelar grundat på de insättningar som bolagsmännen gjort. Bolagsformen är ursprungligen särskilt framtagen för fåmansbolag.¹⁶⁴ Minsta ”stamkapital” för ett GmbH uppgår till 25 000 euro.¹⁶⁵ Maktfördelningen mellan organen i ett GmbH skiljer sig också från den i ett AG. I ett GmbH krävs det endast två organ, en stämma (*die Gesellschafter*) som ger uttryck för bolagets vilja och en verkställande direktör (*Geschäftsführer*) som utgör bolagets ”handlingsorgan”.¹⁶⁶

¹⁶⁰ § 7 AktG.

¹⁶¹ Se §§ 30 ff. Börsengesetz.

¹⁶² Schmidt (2002) s. 781.

¹⁶³ Se bl.a. Hirte (2012) s. 43.

¹⁶⁴ A.a. s. 983.

¹⁶⁵ § 5 GmbHG.

¹⁶⁶ Schmidt (2002) s. 994.

I de nedan kommenterade rättsfallen på området rör det sig i samtliga fall om ägaravtal i GmbH och det är framförallt ägaravtal i GmbH som diskuteras i litteraturen. Ett svenskt fåmansaktiebolag skulle grovt förenklat i de flesta fall motsvaras av ett tyskt GmbH. Av denna anledning kommer redogörelsen nedan att utgå från ägaravtal i GmbH. Då ägarförhållandena i ett GmbH inte baseras på aktier utan på andelar i förhållande till stamkapitalet har jag i det följande, för riktighetens skull, valt att använda mig av begreppet ”ägaravtal” och inte ”aktieägaravtal”.

6.2 Lagstiftning

I tysk bolagsrättslig lagstiftning förekommer inte någon kodifiering av en bolagsrättslig separationsprincip. Dock återfinns i § 13 st. 2 GmbHG ett allmänt stadgande att bolaget utgör ett självständigt rättssubjekt (*„die Gesellschaft mit beschränkter Haftung hat als solche selbständig ihre Rechte und Pflichten“*). Bestämmelsen skulle kunna sägas stödja tanken på en separationsprincip i och med att den klart och tydligt skiljer ett GmbH som självständigt rättssubjekt från ägarnas individuella rättsförhållanden.¹⁶⁷

6.3 Rättspraxis och doktrin

6.3.1 Utgångspunkt – en separationsprincip

Avtal mellan ett bolags ägare är generellt sett tillåtet även i tysk bolagsrätt. Det enda undantaget från avtalsfriheten utgörs av avtal som reglerar sådana förhållanden vilka hör till de obligatoriska korporativa beståndsdelarna i bolagsordningen (*Satzung*). De obligatoriska korporativa beståndsdelarna utgör bolagsordningens minimiinhåll och reglerar sådant som firmanamn, säte och bolagets verksamhet.¹⁶⁸

Ett ägaravtal i ett GmbH anses som huvudregel endast vara bindande mellan avtalets parter och inte i förhållande till bolaget.¹⁶⁹ Ett bolagsbesluts giltighet anses som regel inte påverkas på grund av att det träffats i strid med ett ägaravtal mellan ett bolags ägare.¹⁷⁰ Tanken om en bolagsrättslig separationsprincip tycks länge ha förekommit inom tysk rätt och principen manifesterades redan tidigt i rättspraxis genom RGZ 119 s.386, RG 10.1.1928. I rättsfallet konstaterade domstolen att ett ägaravtal, vilket stadgade att en aktieägare skulle rösta i enlighet med anvisningar från bolagets styrelse, saknade bolagsrättslig verkan. Man konstaterade att ägaravtalet var giltigt i sig men att ett avtalsbrott endast var att anse som ett brott mot en obligationsrättslig förpliktelse och således saknade bolagsrättslig verkan. Liksom numera i Sverige talar man även i

¹⁶⁷ Se bl.a. Wicke (2006) s. 1141.

¹⁶⁸ Se bl.a. Jäger (1996) s. 1935 och Scholz m.fl. (1988) § 53 Rn 8-9.

¹⁶⁹ Wicke (2010) Münchener Kommentar § 3 Rn 139.

¹⁷⁰ Trölitzsch (2012) Beck'scher Online-Kommentar, Gesellschaftervereinbarung, Rn 1.

Tyskland om en särskild princip – en ”*Trennungsprinzip*” (”Skiljeprincip”, egen övers.).¹⁷¹ Inom rättspraxis och doktrin förekommer dock, vilket nedan kommer att redogöras för, oenighet huruvida, samt under vilka omständigheter, ett avtalsgenombrott kan bli aktuellt.

Slutligen bör under detta avsnitt nämnas att uppfattningen om en bolagsrättslig separationsprincip får anses vara förhärskande även vad gäller det tyska aktiebolaget AG och motiveras även i sådana sammanhang på samma vis som för ett GmbH.¹⁷² Avgränsningen att i det följande endast utgå från ägaravtal i GmbH kan därför inte anses medföra något annat resultat än om undersökningen även inbegripit ägaravtal i AG.

6.3.2 1983 och 1987 års fall

I två stycken fall har Tysklands högsta domstol, *Bundesgerichtshof* (BGH), frångått huvudregeln att ägaravtal saknar bolagsrättslig verkan. I NJW 1983, 1910 f. respektive NJW 1987, 1890 f. öppnar BGH upp för ett avtalsgenombrott i tysk bolagsrätt.

I 1983 års fall klandrade en minoritetsägare i ett GmbH ett stämmobeslut som fattats i strid med en bestämmelse i ett ägaravtal. Bestämmelsen stadgade att bolaget inte fick ingå affärsförbindelser med företag som bedrev konkurrerande verksamhet med kärandens verksamhet.

BGH börjar med att konstatera att ett ägaravtal inte kan anses vara en del av bolagsordningen i ett GmbH då ett ägaravtal inte kan jämföras med bolagsordningen, på grund av att bolagsordningen är bindande för såväl samtliga nuvarande som framtida ägare medan ägaravtalet endast är bindande för de parter som tillträtt avtalet. Därutöver påpekar BGH det faktum att ägaravtalet, till skillnad från bolagsordningen, inte är offentligt.

BGH konstaterar att det inte finns något hinder mot att man i ett ägaravtal reglerar frågor likt de i förevarande fall. Man påpekar dock att stämmobeslut i strid med sådana ägaravtal som regel inte är klanderbara då avtalet endast är bindande mellan avtalsparterna men saknar verkan i förhållande till bolaget. Dock bör, enligt BGH, avtal till vilka *samtliga* ägare är parter behandlas annorlunda. Ett sådant avtal bör, enligt BGH anses utgöra en del av bolaget trots att det inte anses utgöra en del av bolagsordningen. BGH anför att det saknas anledning att tvinga käranden att rikta sin talan mot ägarna istället för bolaget då konsekvenserna kan antas bli de samma och tillåter därför käranden att klandra stämmobeslutet som fattats i strid med ägaravtalet. I och med att underinstanserna i sin bedömning inte fäst någon vikt vid avtalet återförvisades talan av BGH.

¹⁷¹ Se bl.a. Wicke (2010) Münchener Kommentar § 3, Rn 139.

¹⁷² Hölters (2011) § 23, Rn 41.

Utgången av 1983 års fall låg även till grund för bedömningen i NJW 1987, 1890 f. I fallet hade en verkställande direktör (*Geschäftsführer*), tillika ägare, i ett GmbH blivit avsatt av stämman då det i bolagsordningen stadgades att det var möjligt att avsätta denne genom beslut som fattats med absolut majoritet. Dock stadgades det enligt ett ägaravtal, till vilket samtliga ägare var parter, att det vid avsättande av den verkställande direktören krävdes ett enhälligt beslut. Utan att ge någon närmare motivering hänvisar BGH till 1983 års fall och fastslår att stämmobeslut vilka fattats i strid med ägaravtal till vilka samtliga ägare är parter kan klandras. Även här återförvisades talan på grund av att det ansågs att underinstanserna gjort sig skyldiga till ett så pass allvarligt fel när de inte tillätit bevisföring rörande avtalet i fråga.

6.3.3 Kritik av 1983 och 1987 års fall

6.3.3.1 Allmänt

Såväl i 1983 års som i 1987 års fall tycks BGH snarast ha gjort en pragmatisk bedömning för att öppna upp för ett avtalsgenombrott. BGH för dock inget djupare resonemang om hur domsluten berättigas på rent rättsliga grunder. Går det att se ägaravtalen som en klandergrund som följer enligt lag enligt en analog tillämpning av § 243 I AktG, eller ska domarna betraktas som att BGH infört en ny alternativ klandergrund?¹⁷³

6.3.3.2 Klandergrund enligt lag

§ 243 I AktG stadgar att: ”[e]in Beschluß der Hauptversammlung kann wegen Verletzung des Gesetzes oder der Satzung durch Klage angefochten werden”. Ett stämmobeslut kan alltså endast klandras om det strider mot lag eller bolagsordning. Som ovan framgår uttrycker BGH i domskälen till 1983 års fall att det inte är möjligt att jämställa ett ägaravtal med bolagsavtalet. Att se ett ägaravtal som en del av bolagsordningen torde inte vara möjligt då det i de flesta fall inte har varit parternas avsikt med överenskommelsen.¹⁷⁴ Mot en sådan tolkning talar även de formkrav och krav på offentliggörande som kringgärdar bolagsordningen.¹⁷⁵

Det har diskuterats huruvida stämmobeslut, vilka fattats i strid med ett ägaravtal till vilka samtliga ägare är parter, ska anses klanderbara på grund av att besluten skulle kunna anses strida mot lag i och med den allmänna ”lojalitetsplikt” (*Treuepflicht*) att utföra en prestation som tillkommer en avtalspart enligt § 242 *Bürgerliches Gesetzbuch* (BGB). I lagrummet stadgas att ”[d]er Schuldner ist verpflichtet, die Leistung so zu bewirken,

¹⁷³ Se bl.a. Ulmer (1987) s. 1849.

¹⁷⁴ A.a. s. 1852.

¹⁷⁵ Ibid.

wie Treu und Glauben mit Rücksicht auf die Verkehrssitte es erfordern".¹⁷⁶ Mot ett sådant synsätt talar dock det faktum att bolaget inte är part till avtalet och att "lojalitetsplikt" endast har verkan i bolagets inre rättsförhållanden vilket ett ägaravtal alltså inte utgör.¹⁷⁷ Uppfattningen att lojalitetsplikten inte påverkas av ägaravtal vinner även stöd i domskälen till 1983 års dom där kärandens invändning om att avtalsbrottet utgjorde ett brott mot "lojalitetsplikten" inte vann bifall.¹⁷⁸

Argumenten för att ett stämmobeslut fattat i strid med ett ägaravtal är klanderbart på grund av att det följer av en analog tillämpning av 243 I AktG tycks alltså vara relativt svaga. Det ligger närmare till hands att se domarna som att BGH öppnar upp för ett avtalsgenombrott genom införandet av en alternativ klandergrund. Införandet av en sådan nyordning har stött på omfattande kritik inom doktrin vilken kommer att redogöras för nedan.

6.3.3.3 Avtalsgenombrott

De som ställer sig kritiska till tillåtandet av ett avtalsgenombrott menar framför allt att det inte finns någon anledning till att frångå det registreringskrav, som finns för bestämmelser som tas in i bolagsordningen, genom att tillåta att ägaravtal kan få bolagsrättslig verkan.¹⁷⁹ Wicke anser bland annat att man medvetet har ställt högre krav på juridiska personer som GmbH och AG vad gäller transparens och riktighet av dessa bolags inre förhållanden genom att ställa upp formkrav som är kopplade till bolagsordningen och att formkraven skulle riskera att urvattnas om man tillåter att ägaravtal får bolagsrättslig verkan.¹⁸⁰ Jäger delar Wickes uppfattning och menar att man skulle riskera att underminera den juridiska personens självständighet som rättssubjekt om man jämställer ett ägaravtal till vilket samtliga ägare är parter med ett bolagsbeslut.¹⁸¹ Wicke avfärdar vidare argumentet att det ur en processekonomisk synpunkt skulle vara onödigt omständligt att tvingas rikta skadeståndsanspråk mot samtliga ägare istället för direkt mot bolaget.¹⁸² För det fall som man vill ha möjlighet att klandra ett beslut som fattats i strid med en överenskommelse mellan ägarna har ju ägarna alltid möjlighet att införa bestämmelsen i bolagsordningen eller att fatta ett stämmobeslut i frågan.¹⁸³ Wicke påpekar även att det skulle vara inkonsekvent om man tillät att ägaravtal fick verkan i förhållande till bolaget i vissa fall men inte i andra.¹⁸⁴ Till exempel kan ägarna inte kringgå

¹⁷⁶ Se bl.a. Wicke (2006) s. 1143 samt Schmidt (2002) s. 95.

¹⁷⁷ Ulmer (1987) s. 1852 f.

¹⁷⁸ NJW 1983, 1910 under p. 2.

¹⁷⁹ Se bl.a. (1987) s. 1854 och Wicke (2006) s. 1143.

¹⁸⁰ Wicke (2006) s. 1143.

¹⁸¹ Jäger (1996) s. 1938 f.

¹⁸² Wicke (2006) s. 1143.

¹⁸³ Se bl.a. Jäger (1996) s. 1939 och Wicke (2006) s. 1143.

¹⁸⁴ Wicke (2006) s. 1143.

kravet på inbetalning av aktiekapitalet genom en bestämmelse intagen i ett ägaravtal.¹⁸⁵

Ulmer är av uppfattningen att ett avtalsgenombrott skulle kunna vara rättfärdigat på processekonomiska grunder vid ostridiga och grova avtalsöverträdelse av ägaravtal till vilka samtliga ägare är parter, men att omständigheterna i 1983 års fall inte var sådana då ägaravtalets innehåll inte var ostridigt.¹⁸⁶ Att tillerkänna ett avtalsgenombrott under de omständigheter som BGH gjorde innebär, enligt Ulmer, en alltför liberal tillämpning av avtalsgenombrottet.¹⁸⁷

Jäger delar inte Ulmers synsätt att ett avtalsgenombrott skulle vara motiverat på processekonomiska grunder när samtliga ägare är parter till avtalet då invändningen enligt honom varken rättfärdigar eller förklarar tillåtandet av ett avtalsgenombrott.¹⁸⁸ Enligt Jäger skulle ett avtalsgenombrott endast kunna komma att bli aktuellt om avtalet reglerade en sådan bestämmelse som i bolagsordningen skulle beskrivas som icke-korporativ eller med andra ord en situation där bolagsordningen enligt lag inte har företräde. I 1987 års rättsfall handlade det om ett stämmobeslut rörande uppsägning av en verkställande direktör vilket klandrades på grund av att uppsägningen stred mot ett ägaravtal. En bestämmelse i bolagsordningen som reglerar på vilka grunder en verkställande direktör kan sägas upp, utgör en fakultativ korporativ bestämmelse vilket innebär att bolagsordningen har företräde. Ett ägaravtal bör med nyssnämnda synsätt alltså inte medföra några rättsverkningar i förhållande till bolaget i denna fråga.¹⁸⁹

6.3.4 Senare rättspraxis

I rättsfallet OLG Stuttgart vom 07.02.2001, 20 U 52/97, hade domstolen att ta ställning till huruvida ett beslut som kändanden ansåg strida mot en bestämmelse i ett ägaravtal var klanderbart på den grunden. Trots att det i detta fall rör sig om ett underrättsavgörande redogör domen på ett mycket utförligt och till synes välgrundat sätt för hur rättsläget efter 1983 års och 1987 års fall enligt domstolen bör förstås och förtjänar därför en grundlig genomgång.¹⁹⁰

I rättsfallet konstaterar domstolen att ett brott mot ett ägaravtal varken utgör något brott mot bolagsordningen eller mot lag vilket medför att klanderbestämmelsen i § 243 I AktG ej är tillämplig. Domen innebär med

¹⁸⁵ Ibid.

¹⁸⁶ Ulmer (1987) s. 1855.

¹⁸⁷ Ibid.

¹⁸⁸ Jäger (1996) s. 1939.

¹⁸⁹ Ibid.

¹⁹⁰ Se bl.a. Wicke (2006) s. 1142.

andra ord ett öppet ställningstagande mot de av BGH tidigare meddelade domarna.

OLG Stuttgart börjar med att konstatera att ett ägaravtal inte har bolagsrättslig utan snarare obligationsrättslig karaktär då det får anses vara ett rättsförhållande mellan ägarna i egenskap av att de är fysiska personer. Eftersom man medvetet har reglerat vissa förehavanden i ett avtal, vars bestämmelser inte intagits i bolagsordningen, anför domstolen att detta talar för att parternas avsikt har varit att konflikter med anledning av avtalet ska lösas mellan parterna personligen.

Vidare konstaterar domstolen att det skulle äventyra rättssäkerheten om man tillerkände ägaravtal bolagsrättslig verkan då ägaravtal kan ha ett, i förhållande till bolagsordningen, motstridigt innehåll. Detta skulle kunna leda till att man inte längre skulle kunna förlita sig på bolagsordningens innehåll.

I domskälen tas även upp att ett ägaravtal saknar registerpublicitet och att detta talar emot att ägaravtalet bör tillerkännas verkan gentemot bolaget. Ytterligare en skillnad mellan en bestämmelse i ett ägaravtal och en i bolagsordningen intagen bestämmelse, som domstolen framhäver, är att bolagsordningen måste följa objektiva formkrav medan ett ägaravtal endast måste uppfylla de allmänna avtalsrättsliga reglerna i BGB angående partsvilja och partsbruk.

Efter att ha påvisat de ovan redovisade skillnaderna mellan en bestämmelse i ett ägaravtal och en bestämmelse i bolagsordningen fortsätter domstolen i domskälen att konstatera att utgången av 1983 års och 1987 års rättsfall inte bör tillmätas den betydelsen att ägaravtal i allmänhet bör tillerkännas bolagsrättslig verkan.

Det bör dock slutligen anföras att omständigheterna i 2001 års rättsfall inte var jämförbara med de i 1983 års respektive 1987 års avgöranden. I rättsfallen från BGH var de åberopade bestämmelserna i ägaravtalen precisa till sitt innehåll och hade samma karaktär som bestämmelser i en bolagsordning. I 2001 års fall rörde det sig om en vag generalklausul-liknande bestämmelse med ett icke ostridigt innehåll. OLG Stuttgart hänvisar till Ulmers uppfattning, vilken innebär att det för att ett avtalsgenombrott över huvud ska komma ifråga, måste röra sig om grova överträdelser av entydiga och ostridiga avtalsbestämmelser. Trots att domstolen slår fast att en separationsprincip som utgångspunkt bör gälla, och så även i detta fall, tycks den alltså inte helt utesluta möjligheterna att ett avtalsgenombrott under vissa omständigheter skulle kunna bli aktuellt.

6.3.5 Hur bör rättsläget i Tyskland uppfattas idag?

Trots de båda avgöranden där *Bundesgerichtshof* tar ställning för att tillåta ett så kallat avtalsgenombrott tycks tanken om en ovillkorlig separationsprincip vara den förhärskande i Tyskland idag.¹⁹¹ I och med att rättsfallen har blivit föremål för skarp kritik i en stor del av efterföljande doktrin på området samt senare tillkommen underrättpraxis kan det ifrågasättas vilket prejudiciellt värde som rättsfallen bör tillmätas. Det bör finnas goda grunder att inte se det som uteslutet att frågan kan komma att bli föremål för ytterligare prövning i BGH. Visserligen kan domarna fortsatt anses utgöra gällande rätt men det får ändå anses vara ovisst om utgången i de mål där BGH har accepterat avtalsgenombrott hade blivit densamma om målen tagits upp för prövning idag.¹⁹²

¹⁹¹ Wicke (2010) Münchener Kommentar § 3 Rn. 144.

¹⁹² Trölitzsch (2012) Beck'scher Online-Kommentar, Gesellschaftervereinbarung, Rn 11-11a.

7 Analys

7.1 Allmänna slutsatser av den jämförande studien

7.1.1 Utgångspunkt – en bolagsrättslig separationsprincip

Inledningsvis kan det konstateras att de jämförda rättsordningarna uppvisar stora likheter vad gäller synen på de rättsverkningar som ett aktieägaravtal medför. Detta kan tyckas föga förvånande då både den danska och svenska bolagsrätten, åtminstone historiskt sett, får anses bygga på den tyska.¹⁹³ Även inom norsk doktrin hänvisas det i denna fråga flitigt till svensk, tysk och dansk doktrin och rättspraxis, vilket talar för att det norska rättsläget till viss del bygger på uppfattningar i nämnda rättsordningar.

I Sverige talar man om att ”den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen medför att avtal mellan aktieägare aldrig i frånvaro av lagstöd får aktiebolagsrättsliga verkningar”.¹⁹⁴ Dansk lagstiftning stadgar i § 82 *selskabsloven* att ”[e]jeraftaler er ikke bindende for kapital-selskabet og de beslutninger, der træffes af generalforsamlingen”. Inom norsk doktrin är en vanligt förekommande definition av principen att ”[e]n aksjonaeravtale kan vaere gyldig mellom partene, men vil allikevel ikke kunne gjennomføres i forhold til selskapet”.¹⁹⁵ Inom tysk rätt återfinns ingen allmänt vedertagen definition av den så kallade ”*Trennungsprinzip*” men i standardkommentarer på området beskrivs principen som att ett ägaravtal endast har intern verkan mellan parterna och saknar genomslagskraft i förhållande till bolaget.¹⁹⁶ Sammanfattningsvis tycks de jämförda rättsordningarna inta samma utgångspunkt i fråga om vilka verkningar som ett aktieägaravtal ska anses medföra.

7.1.2 Utmärkande skillnader i de jämförda rättsordningarna

Av de jämförda rättsordningarna kan den danska anses vara den mest utmärkande i förhållande till övriga i och med att den har varit föremål för den mest radikala utvecklingen. Från att ha intagit en liberal inställning till att låta ägaravtal medföra rättsverkningar i förhållande till bolaget kan

¹⁹³ Se bl.a. Roos (1969) s. 342.

¹⁹⁴ Se NJA 2011 s. 429.

¹⁹⁵ Lowzow m.fl. (1993) s. 31.

¹⁹⁶ Wicke (2010) Münchener Kommentar, § 3 Rn 139.

rättsläget i Danmark, i och med införandet av § 82 *selskabsloven*, sägas ha vänts upp och ner. I och med lagstiftningen får numer dansk rätt anses vara den rättsordning av de jämförda (och nära besläktade) som lämnar minst utrymme för något avsteg från separationsprincipen. I en diskussion kring huruvida den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen bör lagfästas i svensk rätt blir det således av intresse att blicka mot den danska rätten.

Synsättet på den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen skiljer sig inte nämnvärt åt mellan svensk och norsk rätt. Diskussionen kring huruvida ett avtalsbrott kan grunda rätt till tvångsinlösen av den avtalsbrytande partens aktier tycks visserligen endast förekomma inom norsk doktrin och skulle möjligtvis kunna anses utgöra ett undantag från den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen som inte erkänns i övriga rättsordningar.¹⁹⁷

Inom tysk rätt saknas som tidigare nämnts en allmänt vedertagen definition av en separationsprincip. I kombination med de inte helt okontroversiella rättsfallen som ovan refererats, får det tyska rättsläget anses aningen oklart i fråga om separationsprincipens ställning. Då svensk rätt, åtminstone traditionellt sett, har hämtat mycket inspiration från tysk rätt är det av intresse att jämföra dessa rättsordningar, särskilt när för- och nackdelar med en nyordning diskuteras.

7.2 Hur bör den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen förstås?

Inledningsvis kan det konstateras att den jämförande studien ovan tycks visa på att den svenska rätten är den enda av de jämförda rättsordningarna som visar upp en allmänt vedertagen definition av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen. Trots uppfattningen att separationsprincipen utgör gällande rätt i samtliga jämförda rättsordningar, har man inom respektive rättsordning inte lyckats anta någon enhetlig definition av principen, och något enhetligt språkbruk i likhet med det som används inom svensk rätt tycks inte ha etablerats.

Den i *selskabsloven* använda definitionen tycks inte ha varit allmänt vedertagen innan lagbestämmelsens tillkomst. Mot den danska legala definitionen kan invändas att begreppet ”bindande” vanligtvis förekommer i en avtalsrättslig kontext och således innebär att avtalsrättsliga och aktiebolagsrättsliga termer sammanblandas. Detta medför att bestämmelsen kan uppfattas som att separationsprincipen även tar ställning till ett aktieägaravtals avtalsrättsliga verkningar i förhållande till bolaget vilket har kritiserats inom dansk doktrin.¹⁹⁸ I § 82 *selskabsloven* uttrycks även att aktieägaravtal inte är bindande i förhållande till de beslut som bolagsstämman fattar. Det kan ifrågasättas huruvida lagstiftaren med denna formulering avsett att avgränsa principens tillämpningsomfång till att gälla

¹⁹⁷ Andenaes m.fl. (2009) s. 22.

¹⁹⁸ Se bl.a. Kruhl (2011) s. 95.

klanderbara beslut. Enligt min uppfattning bör dock formuleringen snarare uppfattas som ett exemplifierande av en situation när ett aktieägaravtal icke medför aktiebolagsrättslig verkan och inte som en precisering av principens betydelse. Det får nämligen anses finnas situationer där någon klandertalan inte är aktuell men där lagstiftarens avsikt inte har varit att aktieägaravtalen ska få någon bolagsrättslig verkan mot bolaget.

Avsaknaden av ett enhetligt språkbruk i diskussionen kring de jämförda rättsordningarnas definition av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen kan även antas vara en förklaring till att någon diskussion likt den som förekommit inom svensk doktrin angående vad som avses med att ett aktieägaravtal saknar aktiebolagsrättsliga verkningar inte förekommer. Det är därför svårt att söka stöd i jämförda rättsordningar i syfte att besvara frågan vad som bör förstås med aktiebolagsrättsliga verkningar inom svensk rätt. Det får nämligen anses vara en förutsättning för en konstruktiv *de lege lata*-diskussion att en enhetlig definition av principen såväl som ett enhetligt språkbruk är för handen.

Att den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen innebär att aktieägaravtal inte medför aktiebolagsrättsliga verkningar när lagstöd saknas får anses vara en allmänt vedertagen definition, särskilt efter tillkomsten av NJA 2011 s. 429. Ordalydelsen av principen får anses vara logiskt godtagbar och tycks inte heller ha varit föremål för diskussion. Tyngdpunkten bör enligt min mening istället fokuseras till att behandla frågan vad som avses med aktiebolagsrättsliga verkningar.

Att liksom Arvidsson definiera endast de normer som berör bolagets inre rättsförhållanden som aktiebolagsrättsliga är, vid en första anblick, en tilltalande lösning. Arvidssons definition stödjer sig förvisso inte på uttalanden i tidigare doktrin på området men blir heller inte motsagd då de situationer som i tidigare doktrin diskuteras i anslutning till principen uteslutande avser bolagets inre förhållanden och aldrig inbördes förhållanden mellan ägarna. Definitionen är förhållandevis lättförståelig och leder inte till någon osäkerhet kring hur rättsläget bör förstås. Definitionen får vidare anses vara den mest logiskt godtagbara i och med det faktum att kollisioner mellan aktiebolagsrättsliga respektive obligationsrättsliga rättigheter och skyldigheter inom ett och samma rättsförhållande inte kan uppstå. Att definitionen är den mest logiskt godtagbara innebär dock, som till exempel Nerep påpekat, inte nödvändigtvis att den samtidigt är den mest rättspolitiskt önskvärda. I detta avseende delar jag Nereps uppfattning. Nereps argument att det skulle innebära ett kringgående av tvingande regler i ABL för det fall man tillåter att ett aktieägaravtal får verkan i frågor som inte omfattas av bolagsordningsfriheten går dock att ifrågasätta. Går det i detta avseende verkligen att jämställa ett aktieägaravtal med bolagsordningen? Ett aktieägaravtal binder ju endast parterna till avtalet medan bolagsordningen gäller för samtliga aktieägare, nuvarande och framtida.

Att avgränsa den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen till att enbart omfatta ett aktiebolags inre rättsförhållanden är enligt min uppfattning att föredra framför en ordning där regleringarna i ABL avgränsar principens tillämpningsomfång. En sådan avgränsning förefaller vara relativt ogenomtänkt och skulle kunna medföra oönskade konsekvenser. Att undantagslöst fränkänna avtal, vilka anses strida mot normer i ABL, rättsverkningar skulle enligt min uppfattning inte vara oproblematiskt. För att belysa de problem som nyssnämnda synsätt skulle kunna medföra, kan som exempel tas en situation där en aktieägare har ett borgensåtagande gentemot bolaget. En strikt tillämpning av Nereps synsätt skulle innebära att borgensåtagandet skulle vara verkningslöst då det begränsade ansvaret för aktieägare som stadgas i 1 kap. 3 § ABL inte genom avtal skulle kunna sättas ur spel. Att låta den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen få det tillämpningsomfång som Nerep förespråkar, skulle med största sannolikhet innebära att domstolarna med hjälp av reduktionsslut skulle bli tvungna att skapa undantag från principen i fall där resultatet annars hade blivit orimligt. En sådan rättsordning är enligt min uppfattning inte önskvärd.

7.3 Bör den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen upprätthållas?

7.3.1 Fördelar med en nyordning

Som framgått intar svensk rätt ett ytterst konservativt synsätt vad gäller möjligheterna till så kallade avtalsgenombrott. I tysk och tidigare dansk rättspraxis och doktrin har man dock intagit en mer liberal inställning. Som tidigare nämnts tycks även förespråkarna för ett avtalsgenombrott inom svensk doktrin framförallt ha hämtat stöd i dansk rätt. Vilka skäl finns det då att lätta på den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen och acceptera en nyordning i vilka aktieägaravtal i viss omfattning kan tillerkännas aktiebolagsrättsliga verkningar?

Förespråkarna för en nyordning, där aktieägaravtal under vissa omständigheter kan medföra bolagsrättsliga verkningar, väljer som ovan framgår att kalla denna situation för ett avtalsgenombrott som en slags motsats till ett ansvarsgenombrott. Det kan således vara av intresse att undersöka vad som motiverar ett ansvarsgenombrott inom svensk aktiebolagsrätt och om en analogi till motiven kan göras. Som huvudregel är det begränsade personliga ansvaret för aktieägare i ett aktiebolag grundmurat och även lagfäst i 1 kap. 3 § ABL. Konstruktionen med ett ansvarsgenombrott kan sägas utgöra en ”säkerhetsventil”, när syftet att undvika personligt betalningsansvar genom att välja associationsformen aktiebolag blir oskäligt att upprätthålla.¹⁹⁹ Situationer som kan tänkas aktualisera det personliga betalningsansvaret tycks framförallt motiveras på grund av borgenärsskyddet, till exempel vid underkapitalisering av

¹⁹⁹ Nerep & Samuelsson (2009) s. 20.

bolaget.²⁰⁰ De argument som lyfts fram till stöd för ett avtalsgenombrott tar ofta sikte på de praktiska fördelar, bland annat ur processekonomisk synpunkt, som det skulle innebära. Till exempel har det inom tysk rättspraxis och doktrin påpekats att möjligheten till ett avtalsgenombrott skulle medföra att den klagande parten skulle kunna rikta sin talan mot bolaget istället för att tvingas rikta den mot var och en av de avtalsbrytande parterna. Avtalsgenombrottet tycks alltså inte motiveras på samma grunder som ansvarsgenombrottet.

Inom doktrin framhålls ofta att endast ett strikt formalistiskt synsätt inte tillåter att aktieägaravtal under vissa omständigheter får verkan mot bolaget. Detta synsätt lär bygga på den gamla germanska dogmatiska uppfattningen att bolaget som rättssubjekt inte är detsamma som sina ägare. Detta argument har bland annat framförts av Roos som en av huvudorsakerna till varför man inte kan jämställa ett aktieägaravtal med bolagsordningen, inte ens för det fall som samtliga aktieägare är parter till avtalet.²⁰¹ Man kan dock ställa sig frågan om denna skarpa avgränsning mellan bolaget och ägarna är eftersträvansvärd. Kanske ligger en nyordning bättre i linje med dagens samhälle. En nyordning skulle till exempel kunna antas underlätta en internationalisering av bolagsrätten vilket skulle vara önskvärt med hänvisning till den ökade förekomsten av gränsöverskridande affärsrelationer. Det ska dock avslutningsvis nämnas att frågan om ett nytt synsätt på förhållandet mellan bolaget som rättssubjekt å ena sidan, och dess ägare å andra sidan skulle innebära en revolutionerande omvälvning av bolagsrätten vilken enligt min uppfattning skulle kräva att noggranna analyser först företas.

7.3.2 Nackdelar med en nyordning

En nyordning i vilken aktieägaravtal under vissa, ej lagfästa, omständigheter tillerkänns bolagsrättsliga verkningar skulle kunna leda till oklarheter kring separationsprincipens betydelse vilket inte är eftersträvansvärt. Stöd för detta påstående återfinns enligt min uppfattning både i tysk och dansk rätt. Införandet av § 82 *selskabsloven* syftade just till att bringa klarhet i den danska lagstiftarens syn på separationsprincipen genom att uttryckligen utesluta möjligheten till avtalsgenombrott. Sedan de två domarna från BGH kom i Tyskland, där ägaravtal tillerkändes bolagsrättsliga verkningar, är oenigheten stor kring hur rättsläget bör förstås vilket får anses inverka negativt på förutsebarheten av vilka verkningar ett ingått aktieägaravtal har. Ett oklart rättsläge kan enligt mig ses som en oundviklig konsekvens av att icke lagstiftade undantag till separationsprincipen accepteras i en rättsordning.

Som framgår av föregående avsnitt tycks förespråkarna av införandet av en nyordning, i de i studien jämförda rättsordningarna, motivera sitt

²⁰⁰ A.a. s. 20 och 24.

²⁰¹ Roos (1969) s. 185.

ställningstagande genom argument som processekonomi eller att rättsläget annars skulle vara att anse som onödigt formalistiskt. Argument att en nyordning skulle vara motiverad på samhällsekonomiska grunder återfinns dock ej. Istället tycks de flesta förespråkarna för en nyordning utgå från föreställningen att aktieägarnas preferenser alltid bör komma i första hand. Liksom Arvidsson belyser i sin avhandling skulle icke lagstadgade undantag till den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen, där stämmobeslut skulle kunna klandras på grund av att de strider mot aktieägaravtal, till exempel kunna få (oönskade) följder för styrelseledamöters och verkställande direktörs rättställning i bolaget i och med att deras befogenheter är beroende av vad stämman beslutar.²⁰²

Slutligen bör även den praktiska betydelsen av en nyordning ifrågasättas. Många gånger hade de bestämmelser, vilka aktieägarna väljer att reglera i ett aktieägaravtal, kunnat regleras i bolagsordningen och således även kunnat medföra att bestämmelserna fick aktiebolagsrättslig verkan. Vidare erbjuder som ovan redogjorts för samtyckesbehörigheten stora möjligheter för aktieägarna att ge vissa överenskommelser aktiebolagsrättslig verkan.

Sammanfattningsvis tycks skälen mot en nyordning överväga argumenten för. Enligt min uppfattning skulle en nyordning inte bara riskera att leda till ett oklart rättsläge utan även leda till att vissa av lagstiftarens intressen med aktiebolaget som associationsform, som till exempel transparens och riktighet av bolagsordningen, undermineras.

7.3.3 Behov av en ny bolagsform i Sverige?

Den utbredda förekomsten av aktieägaravtal inom svensk rätt skulle kunna anses vara ett tecken på att de lösningar associationsformen erbjuder i avseende på aktieägarnas mellanhavanden inte är utformade på ett tillfredsställande sätt, framförallt inte för mindre bolag.²⁰³ Det kan anföras argument till förmån för instiftandet av en ny associationsform särskilt avsedd för dessa mindre bolag med flexibla styrningsmöjligheter än de som bolagsordningsfriheten och ABL erbjuder. Mot en sådan associationsform talar att det som ovan framgår kan ifrågasättas hur pass stort detta behov kan anses vara i praktiken och det samhälleliga intresset av att sätta upp vissa kontrollmöjligheter rörande styrningen av juridiska personer med begränsat ansvar. Innan utförliga analyser av behovet av en ny associationsform har gjorts väljer jag att inte ta ställning i denna fråga.

²⁰² Arvidsson (2010 A) s. 280.

²⁰³ Ibid.

7.4 Kodifiering av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen?

7.4.1 Fördelar med lagstiftning

Att kodifiera den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen i svensk aktiebolagsrätt i dess nuvarande form skulle kunna vara en önskvärd åtgärd då det skulle bringa klarhet i dess betydelse och tillämpningsomfång. Som nämnts under föregående avsnitt får ett klart rättsläge oftast vara att föredra framför ett oklart. I Danmark, vilken är den enda av de jämförda rättsordningar där separationsprincipen är kodifierad, tycks även detta ha varit det tyngst vägande motivet bakom lagstiftningen.

Vid införandet av 2005 års ABL föreslog lagrådet att ett förtydligande borde införas invid bestämmelsen om hembudsförbehåll, varom mera nedan.²⁰⁴ Enligt min uppfattning skulle förekomsten av sådana exemplifierande förtydliganden av separationsprincipen, invid vissa lagbestämmelser, kunna tjäna till att på ett fullt tillräckligt sätt avgränsa separationsprincipens tillämpningsomfång och således fylla samma funktion som en intagen ”portalparagraf” likt § 82 *selskabsloven*.

Såsom framgår ovan under diskussionen om en nyordning bör, enligt min uppfattning, lagstiftningsåtgärder även vara att föredra, för det fall som man önskar att införa en nyordning till den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen.

Det bör slutligen under detta avsnitt påpekas att det varken i Tyskland eller Norge tycks förekomma någon diskussion kring en eventuell kodifiering av separationsprincipen. I Norge kan detta eventuellt förklaras av att det liksom i Sverige aldrig har varit aktuellt att erkänna några undantag från principen. Att någon mer omfattande diskussion kring ett lagfästade av principen inte heller tycks ha varit aktuell i Tyskland förefaller dock något mer uppseendeväckande i och med det till synes oklara rättsläget.

7.4.2 Nackdelar med lagstiftning

Frågan huruvida den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen bör kodifieras i svensk rätt berördes i samband med införandet av den nya aktiebolagslagen. Lagrådet anförde i sitt yttrande över lagförslaget att det i anslutning till 4 kap. 7 § ABL borde införas ett lagstadgande om att överlåtelsebindningar som tagits in i aktieägaravtal saknade verkan mot bolaget för att förtydliga gällande rättsläge (den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen).²⁰⁵ Förslaget beaktades dock inte av lagstiftaren som framhöll att frågor om verkan av avtal mellan aktieägare var avtalsrättslig och inte av aktiebolagsrättslig natur och således ej heller lämpade sig för

²⁰⁴ Prop. 2004/05:85 s. 1397.

²⁰⁵ Ibid.

reglering i aktiebolagslagen då detta skulle kunna leda till ”önskade motsatsslut i andra delar av lagen”.²⁰⁶ Detta uttalande kan enligt min uppfattning förstås som att lagstiftaren anser att den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen redan gäller undantagslöst om inget annat föreskrivs.

Diskussion kring en eventuell kodifiering av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen aktualiserar även den mer övergripande frågan huruvida den oskrivna delen av rätten bör kodifieras. Ett exempel från processrätten som förtjänar att belysas är principen om att processuella överenskommelser *per se* är ogiltiga om lagstöd för motsatsen saknas. Principen kan fortfarande anses utgöra gällande rätt och ansågs vid instiftandet av rättegångsbalken vara given som utgångspunkt.²⁰⁷ Detta trots att någon kodifiering aldrig skett. Ett liknande resonemang skulle eventuellt kunna föras kring den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen då utformningen av de båda principerna uppvisar vissa likheter. I och med att separationsprincipen kan anses utgöra en given förutsättning i svensk aktiebolagsrätt skulle det kunna invändas att en kodifiering av principen inte är nödvändig.

Ur ett komparativt perspektiv är det i denna fråga av intresse att se till de problem som uppmärksammats i samband med lagstiftningen i Danmark och huruvida dessa problem även skulle kunna uppstå vid en eventuell kodifiering i Sverige. Ett problem som inte helt osannolikt skulle kunna uppstå vid lagstiftning i Sverige är att en ogenomtänkt utformning av lagbestämmelsen skulle kunna leda till förvirring angående principens betydelse på samma sätt som ordet *bindande* gjort i Danmark.

I övrigt har diskussionen i Danmark, som redogjorts för, till största del kretsat kring den diskrepans mellan lagbestämmelsens utformning och vad som utgjorde gällande rätt innan lagstiftningen. Det är i detta sammanhang svårt att dra för stora paralleller mellan konsekvenserna av lagstiftningen i Danmark och de möjliga konsekvenserna av en kodifiering i svensk rätt. En kodifiering av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen i svensk rätt skulle med största sannolikhet innebära att man lagfäste en undantagslös separationsprincip vilket även ligger i linje med den allmänna uppfattningen om den aktiebolagsrättsliga separationsprincipens ställning i svensk rätt. Att en kodifiering skulle kunna få till följd att vissa aktieägaravtal skulle få en annan innebörd på grund av att avtalsparterna ingått avtalet under föreställning att avtalet skulle medföra bolagsrättsliga verkningar är föga troligt med hänvisning till rådande uppfattning om rättsläget i svensk rätt.

7.4.3 Utformning av en eventuell kodifiering

Skulle man inom svensk rätt stanna för slutsatsen att den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen bör lagfästas så blir nästa steg att

²⁰⁶ Prop 2004/05:85 s. 251.

²⁰⁷ Se bl.a. Westberg (2005) s. 355.

utforma lydelsen av en sådan bestämmelse. I Sverige torde detta inte medföra några större problem då definitionen att *"avtal mellan aktieägare aldrig i frånvaro av lagstöd får aktiebolagsrättsliga verkningar"* tycks vara oemotsagd och därmed antagligen skulle kunna lagfästas i sin nuvarande utformning. Därutöver bör enligt min uppfattning en legaldefinition av "aktiebolagsrättsliga verkningar" införas i lagbestämmelsen alternativt i förarbeten. Beroende av den avgränsning av principens tillämpningsomfång som lagstiftaren väljer att göra bör det övervägas att införa övergångsbestämmelser för avtal ingångna innan lagstiftningen. På så sätt kan problem likt de som uppkommit i Danmark avseende "retroaktiv verkan" undvikas.

På ett mer generellt plan kan man med § 82 *selskabsloven* i gott minne dra slutsatsen att ordalydelsen av en bestämmelse noga bör övervägas. Enligt min uppfattning riskerar användandet av termer som *"bindande"* att sammanblanda avtalsrätt och aktiebolagsrätt på ett icke önskvärt sätt och leda till missuppfattningar av rättsläget.

7.5 Sammanfattande slutsatser

Sammanfattningsvis kan det konstateras att definitionen av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen bör fortsättningsvis, i likhet med den definition som ges i NJA 2011 s. 429, vara att *avtal mellan aktieägare aldrig i frånvaro av lagstöd får aktiebolagsrättsliga verkningar*. Uppfattningen att avgränsa principens tillämpningsomfång till att endast avse ett aktiebolags inre rättsförhållanden är att föredra framför en avgränsning som är avhängig av om en bestämmelse återfinns i ABL eller ej.

Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen bör upprätthållas i sin nuvarande utformning. En nyordning där avtalsgenombrott tillåts skulle riskera att skapa osäkerhet kring hur rättsläget bör förstås. För denna uppfattning talar jämförelsen med tysk rätt och uppfattningen i dansk rätt innan införandet av § 82 *selskabsloven*.

En kodifiering av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen i form av en portalparagraf likt § 82 *selskabsloven* är enligt min uppfattning inte nödvändig då principen får anses utgöra en odiskutabel given förutsättning inom svensk aktiebolagsrätt. Då principens tillämpningsomfång inom svensk rätt inte är ostridigt talar dock starka skäl för att en legaldefinition av vad som avses med "aktiebolagsrättsliga verkningar" införs. För det fall kodifiering skulle bli aktuell anser jag att det skulle vara att föredra att lagstiftaren invid vissa bestämmelser inför förtydliganden om den aktiebolagsrättsliga separationsprincipens tillämplighet för att klargöra rättsläget.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Andenaes, Mads- Henry, Knudsen, Gudmund och Norrman, Kristin, *Tre foredrag om aksjonaeravtaler*, Privatrettsfondet, Oslo, 2009.

[Citeras: Andenaes m.fl. (2009)]

Andersson, Sten, Johansson, Svante och Skog, Rolf, *Aktiebolagslagen – en kommentar*, del I-III, 1:a upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2011.

[Citeras: Andersson m. fl. (2011)]

Arvidsson, Niklas, *Aktieägaravtal, Särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar*, Thomson Reuters Professional AB, Stockholm, 2010.

[Citeras: Arvidsson, (2010 A)]

Bergström, Clas och Samuelsson, Per, *Aktiebolagets grundproblem*, 3:e uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2009.

[Citeras: Bergström & Samuelsson (2009)]

Hagströmer, Johan, *Om aktiebolag enligt svensk rätt*, Stockholm, 1872.

[Citeras: Hagströmer (1872)]

Hellner, Jan, *Aktiebolagsrätt och avtalsrätt*, Festschrift till Gunnar Karnell, Jure AB, 1999, s. 257 ff.

[Citeras: Hellner (1999)]

Hirte, Heribert, *Kapitalgesellschaftsrecht*, 7. neu bearbeitete Auflage, RWS-verlag, 2012.

[Citeras: Hirte (2012)]

Johansson, Svante, *Bolagsstämma*, Stockholm, 1990.

[Citeras: Johansson (1990)]

Kansmark, Jan och Roos, Carl Martin, *Aktieägaravtal*, 2:a uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 1994.

[Citeras: Kansmark & Roos (1994)]

Kruhl, Martin Chr., *Ejeraftaler*, Thomson Reuters, Köpenhamn, 2011.

[Citeras: Kruhl (2011)]

Krüger Andersen, Paul, *Aktie- og anpartsselskabsret : kapitalsselskaber*, Jurist- og Økonomforbundet, Köpenhamn, 2010.

[Citeras: Krüger Andersen (2010)]

Lindskog, Stefan, *Lagen om handelsbolag och enkla bolag - En kommentar*, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2001.

[Citeras: Lindskog (2001)]

Lowzow, Halfdan och Reed, Bjørn Gabriel och Steinberg, Geir, *Aksjonaeravtaler*, Ad Notam Gyldendal, Oslo, 1993.

[Citeras: Lowzow m.fl. (1993)]

Moberg, Krister, *Aktieägaravtalens aktiebolagsrättsliga verkan*, i Festskrift till Boel Flodgren, Lund, 2011.

[Citeras: Moberg (2011)]

Nerep, Erik och Samuelsson, Per, *Aktiebolagslagen – en lagkommentar*, del 1-3, 2:a uppl., Thomson Reuters, Stockholm, 2009.

[Citeras: Nerep & Samuelsson (2009)]

Nerep, Erik, *Aktiebolagsrättslig verkan av aktieägaravtal - särskilt om begränsningar i rätten till tvångsinlösen enligt ABL 22 kap.*, i Festskrift till Torkel Gregow, Stockholm, 2010.

[Citeras: Nerep (2010)]

Nial, Håkan, *Om klanderbara och ogiltiga bolagsstämmobeslut*, Stockholm, 1934.

[Citeras: Nial (1934)]

Nial, Håkan, *Aktiebolagsrättsliga studier - Röstavtal, Enmansbolag och dotterbolag, Fusion*, Stockholm, 1935.

[Citeras: Nial (1935)]

Ramberg, Christina, *Aktieägaravtal i praktiken*, 1:a uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2011.

[Citeras: Ramberg (2011)]

Roos, Carl Martin, *Avtal och rösträtt – En aktiebolagsrättslig studie*, Stockholm, 1969.

[Citeras: Roos (1969)]

Schans Christensen, Jan, *Kapitalselskaber - aktie- og anpartsselskabsret*, Thomson Reuters, Köpenhamn, 2009.

[Citeras: Schans Christensen (2009)]

Schaumburg-Müller, Peer och Werlauff, Erik, *Selskabsloven : (lov om aktie- og anpartsselskaber) med kommentarer*, Jurist- og Økonomforbundet, Köpenhamn, 2010.

[Citeras: Schaumburg-Müller & Werlauff (2010 A)]

Schaumburg-Müller, Peer och Werlauff, Erik, *Vedtægter og ejerftaler - med tjeklister og paradigmer*, Jurist- og Økonomforbundet, Köpenhamn, 2010.

[Citeras: Schaumburg-Müller & Werlauff (2010 B)]

Schmidt, Karsten, *Gesellschaftsrecht*, 4:e uppl., Heymann, Köln, 2002.
[Citeras: Schmidt (2002)]

Scholz, Franz, *Scholz Kommentar zum GmbH-Gesetz : mit Nebengesetzen und den Anhängen Konzernrecht sowie Umwandlung und Verschmelzung*, Schmidt, Köln, 1988.
[Citeras: Scholz m.fl. (1988)]

Sjöberg, Gustaf, *Tvångsinlösen*, Stockholm, 2007.
[Citeras: Sjöberg (2007)]

Stattin, Daniel, *Företagsstyrning. En studie om aktiebolagsrättens regler om ägar- och koncernstyrning*, 2:a uppl., Uppsala, 2008.
[Citeras: Stattin (2008)]

Westberg, Peter, *Från statlig till privat rättskipning – reflexioner över frågan om Avsägelse av rätten till domstolsprövning*, i festskrift till Hans Ragnemalm, Juristförlaget, Lund, 2005.
[Citeras: Westberg (2005)]

Offentligt tryck

Proposition 2004/05:85, *Ny aktiebolagslag*.
[Citeras: Prop. 2004/05:85]

Betänkning 1498 November 2008, *Modernisering af selskabsretten*.
[Citeras: Bet. 1498/2008]

Hörings svar og höringsnotat fra økonomi- og erhvervsministeren, bilag 1 til L 170, 2008-2009.
[Citeras: Bilag 1 til L 170]

Advokatrådets hørings svar, bilag 3 til L 170, 2008-2009.
[Citeras: Bilag 3 til L 170]

Periodiskt tryck

Arvidsson, Niklas, *Aktieägaravtalet och dess rättsverkningar*, Ny Juridik 4: 10, s. 43 ff.
[Citeras: Arvidsson (2010 B)]

Arvidsson, Niklas, *Högsta domstolen och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen*, Juridisk Tidskrift 2011/12, (nr 1), s. 50.
[Citeras: Arvidsson (2011 A)]

Arvidsson, Niklas, *Kommentarer med anledning av ett arbete om aktieägaravtal*, Ny Juridik 4:11, s. 7.

[Citeras: Arvidsson (2011 B)]

Cronqvist, Henrik och Nilsson, Mattias, *Agency Costs of Controlling Minority Shareholders*, Journal of Financial and Quantitative Analysis, 38 4 695 (2003).

[Citeras: Cronqvist & Nilsson (2003)]

Danelius, Johan, och Ericson, Johannes, *Tvångsinlösen av aktier och aktieägaravtal*, Svensk Juristtidning 2011 (Häfte 9), s. 857.

[Citeras: Danelius & Ericson (2011)]

Gomard, Bernhard, *Shareholders' Agreements in Danish Law*, Scandinavian Studies in Law, 1972, s. 97 ff.

[Citeras: Gomard (1972)]

Gorton, Lars, *Anmeldelse af Niklas Arvidsson Aktieägaravtal – Särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar*, Erhvervsjuridisk Tidsskrift, 2012 (nr 1) s. 89 ff.

[Citeras: Gorton (2012)]

Gregow, Johan, *Om samtliga aktieägares samtycke*, Juridisk Tidsskrift, 2001/02, s. 757.

[Citeras: Gregow (2001)]

Hørby Fredborg, Kim, *Ejeraftaler efter selskabsloven § 82- en intertemporal analyse*, Retsvidenskabeligt Tidsskrift, 2011, Specialeafhandling 15.

[Citeras: Hørby Fredborg (2011)]

Jäger, Axel, *Schuldrechtliche Nebenabreden zum Gesellschaftsvertrag der GmbH*, Deutsches Steuerrecht, 1996, s. 1935.

[Citeras: Jäger (1996)]

Lindskog, Stefan, *Aktieägaravtal – kommentarer med anledning av en avhandling*, Svensk Juristtidning 2011, (häfte 3), s. 265 ff.

[Citeras: Lindskog (2011)]

Nerep, Erik, *Anmeldelse: Arvidsson, Niklas Aktieägaravtal – Särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar*, Nordisk tidskrift for selskapsret 2011:1 s. 103 ff.

[Citeras: Nerep (2011)]

Stattin, *Om aktieägaravtal*, Juridisk Tidsskrift, 2004/05 (nr 1), s. 99 ff.

[Citeras: Stattin (2004)]

Roos, Carl Martin, *Comparative notes on Shareholder's Voting Agreements*, Scandinavian Studies in law 1971, s. 163 ff.

[Citeras: Roos (1971)]

Sjöberg, Gustaf, *Tvångsinlösenreglerna tvingande*, Juridisk Tidskrift, 2011/12, (nr. 1), s. 149 ff.

[Citeras: Sjöberg (2011)]

Ulmer, Peter, *Verletzung schuldrechtlicher Nebenabreden als Anfechtungsgrund im GmbH-Recht?*, Neue Juristische Wochenschrift, 1987, s. 1849 ff.

[Citeras: Ulmer (1987)]

Werlauff, Erik, *Ejeraftalens selskabsretlige virkning*, Ugeskrift for Retsvæsen 2009, (häfte B), s. 119 ff.

[Citeras: Werlauff (2009)]

Wicke, Hartmut, *Schuldrechtliche Nebenvereinbarungen bei der GmbH - Motive, rechtliche Behandlung, Verhältnis zum Gesellschaftsvertrag*, Deutsches Steuerrecht, 2006, s. 1137 ff.

[Citeras: Wicke (2006)]

Internet

Beck'scher Online-Kommentar GmbHG, beck-online.beck.de, Besökt senast 2012-05-12, kl 13.02

[Citeras: Författarnamn (år) Beck'scher OK]

www.bolagsverket.se , Besökt senast, 2012-05-12, kl 12.58.

Münchener Kommentar zum GmbHG, beck-online.beck.de, Besökt senast 2012-05-12, kl 13.05.

[Citeras: Författarnamn (år) Münchener Kommentar]

Hölters, Wolfgang, *Aktiengesetz – Kommentar*, 2011, beck-online.beck.de, Besökt senast 2012-05-12, kl. 13.08.

[Citeras: Hölters (2011)]

Rättsfallsförteckning

Svenska rättsfall

SvJT 1929 rf s. 53

NJA 1972 s. 29

NJA 2011 s. 429

Danska rättsfall

UfR 1923 s. 636

UfR 1996.1550H

Tyska rättsfall

RGZ 119 s. 386, RG 10.1.1928

NJW 1983, 1910 ff.

NJW 1987, 1890 ff.

OLG Stuttgart vom 07.02.2001, 20 U 52/97